

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalářské kombinované studium
2009 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jméno a příjmení autora
Vilma Nová

Název práce
Právní principy a jejich místo v trestním právu v
České republice a úloha právních principů při interpretaci
trestního práva.

Praha 2012

Vedoucí práce:
JUDr. PhDr. Zdeněk Masopust, DrSc.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Time Studies
2009 - 2012

BACHELOR THESIS

Name and surname
Vilma Nová

Title
Legal maxims, their place in criminal law in the Czech Republic,
and the role of legal maxims in criminal law interpretation

Prague 2012

The Thesis Work Supervisor:
JUDr. PhDr. Zdeněk Masopust, DrSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 5. ledna 2012

Vilma Nová

Poděkování

Velmi ráda bych upřímně poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce JUDr. PhDr. Zdeňkovi Masopustovi, DrSc. za pomoc a přátelský přístup při zpracování. Rovněž bych chtěla poděkovat panu JUDr. Richardu Malečkovi, zaměstnavateli a manželovi, kterým vděčím za mnoho.

Upřímně bych dále chtěla poděkovat majiteli a zakladateli Univerzity Jana Amose Komenského panu Doc. PhDr. Luboši Chaloupkovi, CSc., který umožnil studovat na této Univerzitě nám všem. A dále si vřelé poděkování zaslouží všichni pedagogové, jejichž přednášky jsou na velmi profesionální úrovni.

Anotace:

Bakalářská práce se zaměřuje na dispozitivnost právních principů, právní řád České republiky. Věnuje se strukturálním vazbám uvnitř právního systému, základním východiskům členění a odrazu teoretických koncepcí v judikatuře. Vztah veřejného a soukromého práva, analyzována je rovněž role ústavního práva. Samostatný oddíl je věnován působení právních principů a jiných normativních systémů v právním řádu a Listině základních práv a svobod. Je obecně známo, že právní principy sehrávají jak v soukromém tak i ve veřejném právu klíčovou roli. Jejich existence se promítá prakticky do všech právních disciplín počínaje legislativní činností přes aplikační právní praxi a interpretaci soudními a jinými státními orgány konče. Právní principy se uplatňují na různých úrovních působení buďto jako tzv. odvětvové právní principy anebo jako tzv. obecné právní principy, které se od sebe vzájemně liší mírou abstraktnosti a rozsahem působnosti. Pokud v legislativní praxi dochází k zakotvení právních principů v právních předpisech, pak tyto zásady mají dopad do celého spektra právního řádu, od vyjádření v právu hmotném přes postih při jejich nedodržení, po možnost naplnění skutkové podstaty trestného činu v právu trestním.

Klíčové pojmy:

právní princip, pozitivní principy práva, implicitní (přímo nevyjádřené) principy, extrasystémové principy práva, Česká republika, trestní právo, Ignorantia legis non excusat - neznalost zákona neomlouvá; Ne bis in idem - ne dvakrát o tomtéž, Nullum crimen, nulla poena sine lege, není zločinu, není trestu bez zákona, Lex superior derogat inferiori - zákon vyšší právní síly ruší zákon nižší právní síly, Audiatur et altera pars, je třeba vždy slyšet i druhou stranu a další.

Annotation

The present Bachelor's Theses focuses on the non-mandatory nature of legal maxims and the Czech system of law. It addresses structural connections within the legal system, the basic starting points for the classification of, and the reflection of theoretical concepts in judicial practice. The relationship between public and private law, as well as the role of constitutional law are analysed. A separate chapter is devoted to the operation of legal maxims and other normative systems within the system of law and the Charter of Fundamental Rights and Freedoms. It is well known that legal maxims play a key role in both private and public law. Their existence is projected virtually into every single legal discipline, from legislative activity to their application in legal practice, through to interpretation by judicial and other government authorities. Legal maxims are applied at various levels of operation, either as the so-called branch specific legal principles or as the so-called general legal principles, the two distinguished by the extent in which they are abstract and by the extent of their operation. If, through legislative practice, anchoring of legal maxims into legal regulations occurs, then these principles impact across the entire spectrum of the system of law, from their expression in material law through to sanctions when these laws are violated, to the possibility of fulfilling the merits of a criminal offence in criminal law.

Keywords:

legal maxim; positive principles of law; implicit (not directly expressed) principles; extra-system principles of law; Czech Republic; criminal law; Ignorantia legis non excusat – Ignorance of the law excuses no one; Ne bis in idem – Not twice for the same; Nullum crimen, nulla poena sine lege – No crime, no punishment without law; Lex superior derogat inferiori – Higher law overrides lower law; Audiatur et altera pars – Hear the other side; and others.

OBSAH

ÚVOD.....9

1. HISTORICKÝ VÝVOJ VZNIKU PRÁVA V EVROPĚ A NA ÚZEMÍ DNEŠNÍ ČESKÉ REPUBLIKY 11

1.1. Vývoj římského práva..... 11

1.2. Periodizace dějin římského státu..... 11

1.3. Trestní právo a trestní proces 13

1.4. Vliv a význam římského práva..... 14

1.5. Vznik samostatného Československého státu..... 16

2. PRÁVNÍ ÚPRAVA ZÁKLADNÍCH PRÁVNÍCH PRINCIPŮ V TRESTNÍM PRÁVU V ČESKÉ REPUBLICE 17

2.1. Základní funkce právních principů trestního práva..... 17

2.2. Postavení právních principů v systému práva..... 22

3. PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES..... 24

3.1. Ústava zákon č. 1/1993, Listina základních práv svobod usnesení č. 2/1993, Evropská úmluva o lidských právech 27

3.2. Zásady trestního práva procesního 39

3.3. Základní zásady trestního řízení..... 42

4. DRUHY TRESTŮ	46
4.1. Pojem trestný čin	46
5. PRESUMPCE NEVINY	55
5.1. Presumpce nevinny jako pravidlo zacházení s osobou	57
5.2. Presumpce nevinny a vazba	57
5.3. Presumpce nevinny a předcházející odsouzení	58
5.4. Presumpce nevinny a důkazní břemeno	58
5.5. Právo mlčet a neobviňovat sebe samého	59
6. JUDIKATURA V TRESTNÍ PRÁVU.....	59
6.1. Význam judikatury v trestním právu a její základní vymezení	59
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

Listopadová revoluce v roce 1989, ze které vzešel náš současný demokratický systém, vedla k novelizaci celého právního řádu, včetně práva trestního. Při této reformě bylo třeba vycházet z komplexu mezinárodních dokumentů o lidských právech, zejména ze Všeobecné deklarace lidských práv, z Mezinárodního paktu a z evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Z myšlenek právního státu vychází již pojetí trestního práva, podle něhož základní funkcí trestní represe je ochrana společnosti před kriminalitou, tj. ochrany před trestnými činy, za které lze považovat pouze činy vyššího stupně nebezpečnosti pro společnost.

Právní principy, nebo zásady (jedná se o synonyma) našly svá vyjádření v soudobém českém psaném právu, jsou různě uvedena v zákonech, v Ústavě a Listině základních práv a svobod. Některé obecné právní principy nikde písemně zakotveny nejsou, přesto je používáme, např. *zásada neznalost zákona neomlouvá* apod.

Existuje málo otázek týkajících se lidské společnosti, které by byly kladeny tak vytrvale jako otázka „Co je právo?“. To, jak veřejní činitelé nakládají se spory... je samotné právo. Prognózy toho, co budou soudy dělat ... nazýváme právem. Zákony jsou „pramenem práva ... nikoli však jeho součástí“. „Ústavní právo je toliko praktickou morálkou“, „Člověk by neměl krást; když někdo krade, bude potrestán... Pokud vůbec existuje první norma, je obsažena v normě druhé, jež je jedinou skutečnou normou. ... Právo je primární norma, která vyžaduje sankci.“¹

Následující práce bude věnována některým otázkám vzniku a vývoji práva, právním principům, jejich místu v trestním právu a jejich aplikace a interpretace v České republice.

Pro téma „Právní principy a jejich místo v trestním právu v České republice a úloha právních principů při interpretaci trestního práva“ jsem se rozhodla z toho důvodu, že toto téma považuji za klíčové pro obecné pochopení místa základních právních principů

¹ Pojem práva, H.L.A. Hart, vydal PROSTOR, nakladatelství s.r.o., Týnská 21, str. 18

v českém trestním právu, a na to navazující oblast vysvětlení úlohy právních principů při interpretaci trestního práva. Jsem přesvědčena, že bez pochopení a poznání základních právních principů nelze pochopit a následně správně interpretovat konkrétní otázky trestního práva, jeho kodifikace v právním řádu a nelze ani správně interpretovat jednotlivé právní případy.

Právní principy mají z hlediska historického svůj vývoj, který pokračuje tak, jak se vyvíjí lidská společnost. Právní principy se ve svém vývoji také liší z hlediska teritoriálního. Historicky se odlišně vyvíjely základní právní principy např. v tzv. křesťanském prostoru, jiné právní principy platily v asijských zemích, v Africe či v Severní a Jižní Americe. Na vývoj právních principů z hlediska historického měl velký vliv vývoj společnosti jako celku, rozdílnost náboženských systémů, rozdílnost celkové úrovně konkrétních společností, rozdílnost politického vývoje a rozdílnost filozofických pohledů na skutečnost. V možnostech mé práce není věnovat se všem uvedeným vlivům na právní principy a z tohoto důvodu jsem se proto úžeji zaměřila na právní principy a jejich místo v trestním právu v České republice a na úlohu právních principů a na interpretaci trestního práva.

Bez poznání a zkoumání historického vývoje vzniku práva v Evropě na území dnešní České republiky není možno definovat místo základních právních principů v právním řádu, konkrétně v trestním právu a proto se ve své práci věnuji i historickým souvislostem vzniku práva v Evropě a následně na území dnešní České republiky. Jsem si samozřejmě vědoma tohoto, že se jedná o velmi složitou a obsáhlou problematiku a i z tohoto důvodu jsem se proto zaměřila na základní otázky daného tématu.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ VZNIKU PRÁVA V EVROPĚ A NA ÚZEMÍ DNEŠNÍ ČESKÉ REPUBLIKY

1.1. Vývoj římského práva

Římské právo je právní systém, který vznikl v Římské říši. Písaná podoba římského práva pochází z 5. stol. př. n. l., kdy byl sepsán Zákon dvanácti desek.² Velmi stručný text, vytesaný do kamene, se zachoval jen v citátech. Obsahuje zásady, nicméně je to první zákoník. Vychází ze zásady rovnosti občanů, nedotknutelnosti majetku a dědictví v mužské linii. Za doby císaře Justiniána byla provedena velká kodifikace práva. Principy římského práva se pak staly základem evropského právního systému. Římské církevní právo se postupem času rozvinulo do, tzv. kanonického práva, začalo se studovat na univerzitách a stalo se vzorem evropských zemí. S postupným vývojem se římské právo dělilo na několik částí.

1.2. Periodizace dějin římského státu

Od svého vzniku v 8. -7. stol. př. n. l. až do zániku říše západořímské prošel Řím několika etapami: období království, období republiky, období principátu a dominátu.³ Období království: základní jednotkou byl rod, v čele stál stařešina, který řídil rodové shromáždění. Rody se spojovaly do kurií, v čele kurie stál *curio*. Z rodových společností právo převzalo základní představu, že otec rodu vládne otrokům, otec dětem a manžel manželce. Ti nebyli osobami „vlastního práva“ a nebyli tudíž způsobilí k právnímu jednání. Římské právo jej nikdy nezrušilo, až v době císařské mohou mít ženy majetek a otroka lze propustit na svobodu. Král byl zásadně volen. Do jeho pravomoci patřila správa, soudnictví, vrchní velení. Se souhlasem senátu vypovídal

² Balík, S., Balík S., ml. Právní dějiny evropských zemí a USA-3. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, str. 63 a násl.

³ Balík, S., Balík S., ml. Právní dějiny evropských zemí a USA-3. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005,

válku a uzavíral mír. Král spravoval státní pokladnu a obecní pozemky, rozděloval dobytá území. Období republiky bylo dobou klasických forem otrokářství, boje mezi otrokáři a otroky. Otrokářská podstata římského státu zůstává nezměněna. Po éře království se změnil systém a způsob tvorby zákonů. Zákony vznikaly bez legislativních kompetencí. Byl založen magistrát městského praetora, muži se stali nejvyššími osobnostmi soudní moci, přestože nebyli soudci. V trestním soudnictví senát praetorům nařizoval sledovat spory. Později byly založeny tzv. stálé soudní dvory. Praetori byli voleni sněmem na jeden rok. Ve městech přibývalo cizinců, rozvíjel se zahraniční obchod, vznikl i úřad praetora cizineckého. Období dominátu, („pán a bůh“), byla v podstatě samovláda císaře, byla to doba absolutní monarchie. Následoval úpadek práva, právní literatury. Jediným zdrojem práva se stala císařská nařízení. Právní věda se nerozvíjela.

Corpus Iuris Civilis (CIC) – kodifikace východořímského císaře Justiniana. Roku 529 byla vydána sbírka ve 12 knihách, soubor veřejného a církevního práva, soukromého práva, trestního práva a právo správní. Tento kodex ovlivnil evropské právo a byl základem středověké recepce římského práva. Císař ji označoval jako *Tria Volumina*, tedy tři svazky zákonů. Období principátu bylo dobou přechodu od republiky k monarchii. Samovládné tendence císařů byly po jistou dobu maskovány republikánskými formami.

1.2.1. Rozdělení římského práva

Římská republika měla tři základní systémy práva:

- *Ius civile* (právo civilní), vycházelo ze zvykového práva, platilo pro spory mezi občany a jen pro Římské občany,
- *Ius honorarium*, vycházelo z činnosti magistrátu a praetorů,
- *Ius gentium*, vycházelo z činnosti sporů mez cizinci.

1.2.2. Dualismus práva soukromého a veřejného

Římské právo se dělilo na právo veřejné a právo soukromé. Právě toto právo a jeho rozvíjení má v dějinách evropského práva zcela zásadní význam. Původ lze najít ve zvykovém právu. Definice soukromého práva: cílem je chránit prospěch jednotlivce i proti společnosti, veřejné právo ukládá povinnosti a práva římské říši.

Vlastnické právo v římském právu bylo základním kamenem práva i celé společnosti a bylo na dané poměry neuvěřitelně propracované. Vlastnictví bylo chápáno jako „neomezené právní panství nad věcí“.

1.3. Trestní právo a trestní proces

Trestní právo znalo prakticky stejné zločiny jako v současnosti (podvod, loupež, krádež, vraždu). O trestech se hlasovalo, tresty nebyly stanoveny. Trest smrti se ukládal za velezradu, za fyzický útok na tribunu lidu, za vraždu nebo za křivé svědectví či zradu klienta. Zločiny byly trestány stětím, za křivé svědectví se trestalo svržením ze skály, nebo zašitím do pytle se zvířetem a svržením do řeky, nebo trestem předhození dravé zvěři. Říman nemohl trestat Římana, musela vzniknout funkce otroka-popravčího. Před zločinem mohl římský občan využít svého práva a odejít do vyhnanství. Tím ale ztratil občanství, majetek a možnost návratu.

Trestní proces byl rozdělen do několika fází, nejprve bylo zahájeno vyšetřování, potom vyslechnuti svědci a předneseny důkazy a poté komicie (lidové shromáždění) prostou většinou rozhodla o vině obžalovaného. Odvolání nebylo přípustné. Trest byl vykonán okamžitě. S počtem přibývajících žalob nastala změna a vznikl tzv. akuzační proces, který se konal před porotou. Funkce obhájce, žalobce a soudce byla oddělena. Průběh soudu byl složitější. Nejprve vydat žádost o povolení žaloby, poté sestavení žaloby následně byly provedeny důkazy, ke kterým se obžalovaný vyjádřil a poté následovaly závěrečné řeči. Soudci rozhodli prostu většinou, a pokud se více než jedna třetina soudců zdržela hlasování, proces se opakoval. V císařském procesu měl soudce

více možností. V procesu konkrétního člověka se mohl soudce zabývat polehčujícími nebo přitěžujícími okolnostmi. V procesu se objevil úmysl a recidiva (opětovné spáchání stejného či podobného trestného činu, pro který byl již pachatel trestán). Císař měl právo ukládat trest smrti a odsouzený mohl požádat císaře o udělení milosti. V trestním právu neexistovala presumpce nevin, byla zde presumpce viny. Opravné prostředky byly výjimečné. Existovala možnost odvolání, což byl mimořádný opravný prostředek (pro omyl, nebo jiné závažné skutečnosti). V rodinném právu bylo neotřesitelné postavení manžela. Skoro nemožný byl rozvod.

1.4. Vliv a význam římského práva

Římským právem se zabývá historie práva, ale jelikož právo kontinentální Evropy stojí na základních principech této právní soustavy, je římské právo významným

pramenem poznání práva. Angloamerický právní systém nekopíruje římské právo (tento právní systém např. nerozlišuje veřejné a soukromé právo). Ostatní právní systémy např. islámské právo - šaría (doslova cesta k prameni vody, či ke studni), stojí na odlišných právních základech, primárním pramenem práva je **Korán** (Svatá kniha islámu). V islámském právu platí zásada „*taklíd*“, tj. absolutní neměnnost, není lidským výtvořem, ale božím. Právo je vytvořeno Alláhem a zvěstováno Prorokem). Pomocí interpretace se nicméně do určité míry přizpůsobuje měnícím se podmínkám, v nichž se pravidla uplatňují⁴.

Mezi nejvýznamnější římské principy patří oddělení vlastnictví věci, od faktické schopnosti užívání věci. Základní druhy kontraktů jako je prodej, pronájem, smlouva o dílo, přešly do kontinentálních zákoníků. V římském soukromém právu se rozlišují osoby a věci. Kontinentální Evropa tento systém používala velmi dlouhou dobu. V římském právu platila zásada, že panovník není vázán zákony⁵, platil systém rovnosti

⁴ Gerloch, A. Teorie práva. 4. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 115 a násl.

⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8, str. 201 a násl.

subjektů a ochrana vlastnictví. Římské právo je chápáno jako právo historicky společné evropským státům. V roce 1804 byl vydán ve Francii, Code Civil (občanský zákoník), který pak jako vzor přijala celá kontinentální Evropa. Zrušil feudální závazky, stanovoval nedotknutelnost soukromého vlastnictví, zrušil šlechtické tituly a majetkové změny. Dále zaváděl řád čestné legie; vyjadřoval zájmy nastupující buržoazie, stanovil pravidla kapitalistické společnosti a posiloval autoritu otce jako hlavy rodiny. Napoleon, který zákoník vytvořil dále zavedl přísný **policejní režim** (tajná policie) a cenzuru. Podporoval rozvoj hospodářství, zavedl moderní školskou soustavu (vychovávací odborníky a loajální občany). Zavedl daňový systém a podporoval umění a vědu.

Od roku 1811 platil na území tehdejšího Rakouska-Uherska Všeobecný občanský zákoník *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*, zkratka, **ABGB**. Tento zákoník byl základem občanského práva v habsburské monarchii po celé 19. století až do jejího zániku. Všeobecný občanský zákoník byl vyhlášen 1. června 1811 patentem císaře Františka I. s platností pro všechny země rakouského císařství. ABGB vycházel nejen z tradic římského práva, ale zohledňoval i koncepci přirozeného práva. V průběhu I. světové války byly provedeny tři novelizace prostřednictvím císařských nařízení Františka Josefa I. Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 platil na území České republiky až do roku 1950.⁶

Nový trestní zákoník Rakousko-Uherský z roku 1803 upravuje rozdělení protiprávního jednání do tří kategorií, na zločiny, přečiny a přestupky. Na zákoník z r. 1803 navazoval zákoník vydaný za bachovského absolutismu⁷ tedy **trestní zákoník z r. 1852**, který byl vydán 27. 5. č. 117. Tento zákoník platil po celou dobu dalšího trvání monarchie a byl převzat i do československého právního řádu. V čele zákoníku stojí uvozovací patent, který zavádí celoříšskou platnost zákoníku, tedy i pro Uhry.

⁶ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8, str. 193 a nás.

⁷ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8, str. 225 a nás.

Vzhledem k tomu, že v r. 1848 byla zrušena censura, zavádí čl. II uvozovacího patentu platnost zákoníku i na činy spáchané tiskem. Článek IV. výslovně zakotvuje zásadu nullum crimen sine lege, kterou však čl. V. ve prospěch trestní pravomoci policejních a správních orgánů omezuje. Zásada nulla poena sine lege byla zakotvena v § 32 a § 33, které vyloučily uložení jiných trestů než těch, které zákon výslovně stanovil.

Přínos Římského práva spočívá v tom, že tvoří základ kontinentálního evropského právního systému, bez jehož základů by nebylo možno evropské právo dobře chápat.

Rozhodující úlohu sehrála doba osvíceneckého absolutismu, tím že přebudovala středověké právo do moderní podoby. Významné úpravy se dotkly a zformovaly právní řád, právní úpravu v soukromém právu, v trestním právu a nepochybně v občanském soudním řádu.

1.5. Vznik samostatného Československého státu

V roce 1918, 28. října vznikl samostatný Československý stát. Byl přijat recepční zákon, podle něž „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“. Stát vznikl narychlo, aniž byl čas důkladně promyslet souvislosti a důsledky. Přípravy na vznik samostatného Československého státu neprobíhaly tak intenzivně, jak by se dalo očekávat. Přibližně v polovině roku 1918 se začal připravovat politický a hospodářský program. Členy výboru se stali K. Kramář, J. Preiss, A. Rašín, F. Pantůček a další, kteří vypracovali dvě osnovy zákonů, návrh hospodářského zákona a tzv. politický zákon neboli zákon „o prozatímní vládě říše české“.⁸ Prvním zákonem se tedy nestala ani jedna z uvedených předloh.

Únorový převrat v roce 1948 v důsledku uměle vytvořené politické krize otevřel cestu k nastolení totalitního politického systému, kdy rozhodující moc ve státě měla skupina vrcholných komunistických funkcionářů. Nastal tak komunistický teror. Komunistický převrat znamenal na dlouhých čtyřicet let přerušení demokratického vývoje v československé společnosti, přinesl diktaturu a tím likvidaci pluralitního

⁸ České právní dějiny/Ladislav Vojáček, Karel Schelle, Vilém Knoll,--2., upr. Vyd.—Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010,--694 s., str. 293.

politického systému. To se promítlo i v nové Ústavě z roku 1948. Ústava formálně charakterizovala Československý stát jako lidově demokratickou republiku a označila lid za jediný zdroj veškeré moci ve státě. V roce 1960 došlo ke změně názvu státu na Československou socialistickou republiku a byla přijata nová socialistická Ústava. Významný v této éře byl rok 1968, který spočíval v okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy dne 21. 8. 1968. V osmdesátých letech v důsledku změn v Sovětském svazu (nástup ruského prezidenta Michaila Gorbačova) začalo docházet k postupnému uvolňování. V České republice uvolňování vyvrcholilo 17. listopadu 1989 tzv. „sametovou revolucí“, která znamenala definitivní odstranění komunistické diktatury. Problém nastal mezi Čechy a Slováky. Zdlouhavá jednání nakonec vyústila v rozhodnutí o rozdělení státu a tak od 1. 1. 1993 vznikl samostatný stát Česká republika. Pro oba nové státy tak začala etapa směřování do integrované Evropy.

2. PRÁVNÍ ÚPRAVA ZÁKLADNÍCH PRÁVNÍCH PRINCIPŮ V TRESTNÍM PRÁVU V ČESKÉ REPUBLICCE

2.1. Základní funkce právních principů trestního práva

Funkce právních principů explicitně vyjádřené v právních předpisech, které nalezneme v soudobém českém psaném právu, vychází zejména z vázanosti demokratického státu právem a z ochrany lidských práv, jakož i v návaznosti na postavení trestního práva v našem právním systému. Je nutno respektovat i základní ústavní principy zákonnosti, garance lidských práv a svobod a ochrany individuálních a společenských zájmů.

Od právních principů explicitních odlišujeme právní principy nepsané, resp. nezakotvené bezprostředně v právních předpisech anebo od těch právních principů, které jsou v psaném právu vyjádřeny implicitně, tj. nepřímou. Pojmy „*princip*“ a „*zásada*“ budu v této práci používat v závislosti na vhodnosti jejich použití v konkrétní

situaci. Domnívám se, že co se jejich obsahu týče, jedná se v podstatě o synonyma. Ve smyslu jejich konkrétního vymezení i jejich praktického uplatnění v právním řádu se mohou právní zásady (principy) nacházet v řadě různých forem. V tradičně chápaném pojetí mezi laickou veřejností jsou právní zásady pravidly nepsanými, obecně známými a uznávanými, která se uplatňují např. v procesu interpretace práva v situacích, kdy si jednoduše nelze vystačit se zákonným textem. Zásady právní mohou být v právním předpisu obsaženy implicitně, tzn. tak, že nejsou výslovně zmíněny, nicméně text zákona z nich vychází a respektuje je. V takovém případě může být do zákona vtělená zásada pomoci při interpretaci právní normy v případě, že daná norma konkrétní situaci neřeší dostatečně. (Zákon vyšší právní síly ruší zákon nižší právní síly). Dalším způsobem vtělení právních principů do právního řádu je jejich výslovné vyjádření v textu zákona, typicky s výslovným uvedením, že se jedná o „zásadu“ či „princip“.

Nejdůležitější funkcí trestního práva je ochrana společnosti před kriminalitou, a to především prostřednictvím postihu trestných činů, za které lze považovat pouze ty protiprávní činy, které trestní zákoník označuje za trestné a jejichž znaky jsou uvedeny v trestním zákoníku (srov. § 13 odst.1). Trestní právo se soustřeďuje a omezuje na ochranu před trestnou činností, přičemž musí významně přispívat k udržení kriminality. Zároveň musí být utvářeno v souladu s demokratickými, společensko-politickými, kriminologickými a právními idejemi⁹.

Vztah trestního práva vůči demokracii je především v tom, že trestní právo vytváří demokracii náležitý a potřebný prostor, ale zároveň nezasahuje a nesmí zasahovat do společenského života z jiného důvodu než k ochraně před trestnými činy vymezenými v trestním zákoníku, popř. v dalších zákonech, které jsou prameny trestního práva. Tato ochranná funkce navazuje na zásadu *subsidiarity trestní represe*, a na to navazující zásadu *ultima ratio* (Jedná se o poslední pokus, krajní prostředek pro dosažení určitého cíle). ...“*A žádám soud, aby obžalovaného vzhledem k zásadě in dubio pro reo zprostil...* „*A žádám soud, aby vzal v potaz, že trestní právo je ultima ratio ...*“

⁹ (Novotný O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestní právo hmotné, 1. část. Praha: CODEX Nakladatelství Hugo Goritus, a.s. 1992, s. 12; 3. přepracované vydání. Praha: CODEX, 1997,

Zásada *ultima ratio* by měla plnit především následující funkce: funkci poznávací, funkci výkladového pravidla, funkci speciality, funkci subsidiarity a funkci komplementární. Poznávací funkce se uplatňuje především v oblasti tvorby práva při úvahách o ekonomii trestní represe. Úlohu výkladového pravidla plní zásada *ultima ratio* zejména při aplikaci trestněprávních norem. Funkce speciality se uplatňuje jak při tvorbě norem trestního práva, tak při jejich aplikaci. Spočívá v povinnosti zákonodárce dát přednost přijetí netrestních opatření právní i neprávní povahy před kriminalizací a dále v povinnosti orgánů činných v trestním řízení dát přednost uplatnění odpovědnosti podle netrestní právní normy před postihem pachatele pomocí norem trestního práva. Funkce subsidiární spočívá v tom, že trestněprávní normy mají být použity, jen pokud použití jiných prostředků právního řádu nepřichází v úvahu nebo jejichž užití je zjevně neúčelné. Podstatou funkce komplementární je skutečnost, že prostřednictvím trestních norem je doplňována ochrana objektů, která je primárně poskytována jinými právními odvětvími. Na význam této zásady při tvorbě trestněprávních norem bylo mnohokrát upozorňováno i z řad odborné veřejnosti. J. Musil výslovně poukazuje na rizika nové kriminalizace spočívající v zavádění nových skutkových podstat u hospodářské trestné činnosti a dodržování zásady *ultima ratio*. V této souvislosti je potřeba zmínit pojetí zásady *ultima ratio* v učebnici trestního práva A. Miřického. Autor upozorňuje, že základní myšlenka trestního práva spočívá v tom, že trestní právo je krajní, resp. poslední prostředek určený k ochraně objektů před útoky pachatelů. V. Kratochvíl v učebnici trestního práva zásadu *ultima ratio* přiřadil k zásadě ekonomie trestního práva. Poukazuje na skutečnost, že by bylo vhodnější mluvit rovnou o zásadě ekonomie trestní hrozby, neboť jde o represí, jak z hlediska viny, tak z hlediska trestu. J. Jelínek zásadu *ultima ratio* zařadil do ochranné funkce trestního práva. Doplňuje ochranu poskytovanou normami jiných právních odvětví a nastupuje tam, kde se ostatní právní prostředky ukáží jako neúčinné. Nový trestní zákoník účinný od 1.1.2010 vymezil zásadu *ultima ratio* v ust. § 12 odst. 2. Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Zákonná úprava je výrazem užšího pojetí. Z uvedeného je zřejmé, že v trestněprávní nauce existují rozdílné přístupy k vymezení obsahu pojmu *ultima ratio*. Dospěla jsem proto k závěru, že existuje takzvané širší tedy historické pojetí a užší pojetí. Užší pojetí vychází z toho,

že se uplatňuje v případě, kdy se mimotrestněprávní prostředky projeví jako neúčinné. Širší pojetí vychází z toho, že pomocná úloha trestní represe se uplatňuje za situace, kdy mimotrestní prostředky nepostačují k ochraně chráněných objektů před útoky pachatelů. Podle mého názoru je nutno pro oblast trestných činů uplatňovat *ultima ratio* v širším pojetí.

Na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech v souladu se subsidiární úlohou trestního práva v právním řádu a ve společnosti. Lze tedy říci, že trestní zákoník, stejně jako trestní právo, chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob a dalších subjektů, jakož i právem chráněné zájmy společnosti a státu.

Další skupinou zásad navazujících na myšlenky právního státu a postavení a role trestního práva ve společnosti, jsou *zásady zákonnosti a odpovědnosti za spáchání trestného činu*, neboť v demokratické společnosti je základem trestní odpovědnosti pachatele spáchání trestného činu vymezeného v zákoně. Jak již bylo uvedeno shora, české trestní právo je na základě *zásady zákonnosti* a v souladu s evropskou právní kulturou kontinentálního typu psaným právem ve smyslu psaného pozitivního práva, v rámci něhož má mimořádný význam zákon. V tomto smyslu uvádím, že české trestní právo je právo zákonné, což je důsledkem realizace obecného ústavního principu rovnosti před zákonem (srov. čl. 1 LZPS a čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech – vyhl. č. 120/1976 Sb.).

Toto pojetí navazuje na obecnou zásadu trestního práva *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (žádný zločin bez zákona, žádný trest bez zákona), která je vyjádřena v trestním zákoníku v § 12 odst. 1, podle kterého „jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit“. („*Nulla poena sine lege*“ odkazuje na legální princip, že jedinec nemůže být potrestán pro děláni něčeho, co není zakázané podle zákona). Toto vymezení navazuje na čl. 39 LZPS¹⁰ dle: „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“¹¹ Dále je ustanovení § 12 odst. 2 v souladu s čl. 7 EÚLP, který stanoví: „Nikdo nesmí být odsouzen za jednání

¹⁰ Zákon č. 2/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu.“ Tento čl. 7 EÚLP se neomezuje jen na zákaz retroaktivity přísnějšího trestního zákona, jak by mohlo nasvědčovat jeho znění, ale podle výkladu Evropského soudu pro lidská práva zakotvuje též obecnější princip, že pouze zákon může definovat trestný čin a stanovit tresty (nullum crimen, nulla poena sine lege), jakož i princip, že trestní zákon se nesmí vykládat v neprospěch obviněného za pomoci analogie¹².

Zásada odpovědnosti za spáchání trestného činu je v demokratickém trestním právu založeném na myšlenkách právního státu spojována s vymezením trestní odpovědnosti pachatele za spáchaný trestný čin, který jako společensky škodlivý a zavrženíhodný čin je základem v trestním právu hmotném vymezené trestní odpovědnosti. Na této zásadě je založena i spravedlivost právního posouzení trestného činu a uložené trestní sankce. Nespravedlivé odsouzení nejen náležitě nechrání společnost před trestnými činy, ale naopak narušuje společenské vztahy, na nichž je založeno. Charakter trestu jako právního následku trestného činu je odůvodněn pojetím principu odpovědnosti za vinu a zásadou zákonnosti. Právo, zákonnost, právní jistota a právní stát jsou neodmyslitelné od odpovědnosti za jednání. Rovnost všech občanů před trestním zákonem předpokládá, že občan vstupuje do právní sféry teprve svým činem.

Další skupinou zásad navazujících na postavení trestního práva ve společnosti je *zásada teritoriality*: Podle této zásady se působnost trestních zákonů vztahuje na celé území státu, a to bez ohledu na osobu pachatele. *Zásada personality* znamená, že, podle této zásady se působnost trestních zákonů vztahuje na trestné činy státních občanů, ať byly spáchány kdekoli. I tato zásada vyplývá ze státní svrchovanosti, vztahuje se na naše občany, ale i na osoby bez státní příslušnosti, které mají na území republiky povolen trvalý pobyt. *Zásada ochrany (princip reálný)* znamená požadavek stíhat trestné činy, jež směřují proti zvláště důležitým zájmům státu, bez ohledu na místo činu a na osobu pachatele. Tato zásada přichází v úvahu především u trestné činnosti proti státu. *Zásada univerzality tzv. subsidiární zásada univerzality* spočívá, že v zájmu

¹² Repik, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, s. 32, 33..

mezinárodní spolupráce se stíhají určité trestné činy spáchané v cizině cizincem, i tehdy, nedotýkají-li se přímo jeho zájmů¹³.

Právní principy se začleňují do právního textu skrze právní normu, čímž usnadňují práci soudci při aplikaci a interpretaci právního principu v konkrétní věci a jeho rozhodnutí dávají větší legitimitu a přesvědčivost. Právní princip se použije i v případě vyplňování mezer v právu a na vyrovnávání hodnot.

2.2. Postavení právních principů v systému práva

Z uvedeného vyplývá, že obecné zásady právní mají jak normativní charakter v případě jejich výslovného vyjádření, tak charakter interpretační a ten i tehdy pokud explicitně vyjádřeny nejsou. V okamžiku, kdy je právní zásada výslovně vyjádřena v normativním textu stává se pramenem. Zásady, které nejsou vyjádřeny přímo v zákoně, pramenem práva nejsou. Kontinentální právní systém s principem jako se samostatným pramenem práva nepočítá na rozdíl od anglo-amerického systému práva. V situaci, kdy v našem právním řádu zákoník výslovně odkazuje na zásady, na kterých spočívá tento *zákon*, nejde o prolomení zásady normativního pramene, tedy pramenem nejsou všechny zásady které „uvozují“, ale jde o „o zákonné dovolení použití zásady“ jako prostředku k výkladu a vyplnění mezer situací, které zákon neupravuje a které praxe zákonitě přináší. Zákon v tomto případě odkazuje na zásady, které svým výkladem dotváří způsob možného chování, čímž rozumíme postup „*při němž se při neexistenci právní normy, která by upravovala obdobné právní vztahy, věc řeší na základě právní normy, která předvídá případ nejpodobnější a není-li jí na základě principů právního odvětví, případně na základě obecných principů práva.*“ V našem právním systému v právu veřejném tento zvláštní status vyplývá z charakteru veřejného práva, pro které je charakteristická zásada „*vše je zakázáno, co není výslovně dovoleno.*“ Z této zásady můžeme dovodit, že použití ve veřejném právu by muselo být výslovně v zákoně uvedeno. V praxi, jak víme, je možné užití pouze ku prospěchu pachatele trestného činu

¹³ Novotný O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M. Trestní právo hmotné, 1. Obecná část. Praha: CODEX Nakladatelství Hugo Goritus, a.s. 1992, s. 40 - 43; 3. přepracované vydání. Praha: CODEX, 1997,

v právu trestním, jinak se její užití vylučuje. Tento princip bychom mohli dovodit i u ostatních odvětví práva veřejného.

Otázkou je pohled na prameny našeho právního řádu v kontextu společné existence českého práva, mezinárodního práva a práva evropského. Podle Ústavy, „*vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“¹⁴ Mezinárodní smlouvy, které jsou součástí našeho právního řádu, jsou uzavírány subjekty mezinárodního práva. Těmi jsou jednotlivé státy, jejichž právní řády vycházejí z různých právních systémů. Vzhledem k rozdílnosti právních kultur patří mezi prameny práva mezinárodního i obecné principy právní. Tyto obecné principy nebyly považovány za pramen práva vždy, i když v řešených sporech na ně bylo v minulosti odkazováno. Mezinárodní právo tedy dovozuje existenci právních principů jako jeden z podkladů, který je vlastní všem právním systémům a není důležité, zda jsou v daném řádu pramenem pomocným, hlavním nebo jen pomáhají při výkladu v právní teorii.

Ke stejnému závěru dospěl také Evropský soudní dvůr, když dovedl, že obecné zásady právní vychází z ústavních tradic společných členským státům a úkolem soudního dvora je jejich ochrana. Soudní dvůr tak byl donucen k tvorbě práva, které nemělo žádnou oporu ve společných Smlouvách. Postupem vývoje dovedl, že obecné zásady právní „*jsou primárním pramenem práva vedle zřizovacích smluv a aktů, které je doplňují a pozměňují a byly odvozeny Soudním dvorem ze třech inspiračních zdrojů: ústavního práva členských států, zřizovacích smluv a mezinárodních smluv na nich Evropská unie participuje.*“ Postavení evropského práva je postaveno na principu nadstátnosti - supranacionality. To znamená, že jde o systém práva, naprosto odlišný od práva mezinárodního. Jeho důležitost vyplývá i z jeho postavení. V případě kolize mezinárodní smlouvy a smlouvy práva evropského má přednost evropské právo a mezinárodní smlouva se neaplikuje.

¹⁴ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

3. PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES

Základní procesní záruky na spravedlivé řízení jsou nepominutelnou součástí pojmu právního státu. Jinak řečeno, je-li do práv jednotlivců fyzických i právnických osob nacházejících se či majících své sídlo na území daného státu jinými subjekty zasahováno, má stát povinnost zajistit, aby tito jednotlivci měli možnost domáhat se ochrany svých práv před kompetentním státním orgánem. Přestože je někdy mylně dovozováno, že pojem spravedlivé řízení se dotýká pouze řízení před soudem, ve skutečnosti dopadá na řízení před dalšími orgány veřejné moci, jako jsou např. správní orgány. Samotné právo na spravedlivé řízení jinak též jak jsem uvedla v titulu spravedlivý proces je nesporně jedním z nejdůležitějších práv uvedených v Evropské úmluvě o lidských právech, dále jen „Úmluva“. Obsahem spravedlivého řízení je široký katalog dílčích procesních práv. Právo na spravedlivý proces je upraveno v článku 6 Úmluvy, článcích 2 a 4 Protokolu č. 7. Článek 6 Úmluvy¹⁵ připomíná svým obsahem Hlavu pátou Listiny základních práv a svobod, jež zaručuje právo na soudní a jinou ochranu. Podstatou práva na spravedlivé řízení není právo na úspěch v řízení, tedy na příznivý výsledek, nýbrž zachování zásad řízení, jež jsou zakotveny ve shora zmíněných ustanoveních Úmluvy. Porušení práva na spravedlivé řízení je vůbec nejčastěji namítáno ve stížnostech předkládaných soudu, a to i těch podávaných proti České republice.

Článek 6 Úmluvy stanoví:

(1) „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projedná nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za

¹⁵ Evropská úmluva o ochraně lidských práv, I. část – Úmluva, vydalo Linde Praha, a.s., r. 2010 s. 163a násl.

zcela nezbytný, pokud by vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.

(2) Každý, kdo je obviněn z trestného činu se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

(3) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva: a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu; b) mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby; c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují; d) vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výsledkem svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě; e) mít bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví“.

Jak jsem výše uvedla právo na spravedlivý proces zcela nepochybně patří mezi základní lidská práva. Nalezneme jej v předpisech nejvyšší právní síly tj. v Ústavě, ústavních zákonech. Právní řád České republiky je specifický tím, že základní práva a svobody shromáždil do speciální Listiny, která je součástí ústavního pořádku. Tyto nejdůležitější principy určující povahu trestního řízení jsou konkretizovány do předpisu nižší právní síly a jsou známy jako „základní zásady trestního řízení“. Právo na spravedlivý proces je právo na řádný zákonný proces v tom významu, že ne každá nezákonnost rovná se nespravedlivosti a neústavnosti, ale pouze taková, která vede za uvedených předpokladů k vině obviněného. Zákonnost limituje spravedlivost procesu tím, že nezákonný proces jeho spravedlivost ohrožuje, zejména tak, že nemůže vést ke spravedlivému potrestání pachatele (§ 1 trestního řádu). Základem potrestání musí být skutkový stav věci zjištěné bez důvodných pochybností (§ 2 odst. 5 trestního řádu). Případné nezákonnosti nelze omluvit účelovým konstatováním, že celková spravedlivost procesu byla zachována a tím byl garantován i spravedlivý trest. Nezákonný proces nemůže přispět k rozhodnutí o oprávněnosti trestního obvinění proti konkrétní osobě. Spravedlivý proces může být jedině proces vedený zákonným

způsobem. Zákonnost je forma trestního řízení, spravedlnost je kvalita (obsah) trestního řízení

Porušení zásady *zákonnosti* trestního procesu zakotveného § 2 odst. 1 trestního řádu se promítá do ustanovení čl.90 Ústavy a čl. 8 odst. 2 Listiny. Tomu na úrovni Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod odpovídá čl. 6 odst. 2¹⁶, jakož i čl. 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, kde se hovoří o nutnosti prokázání viny zákonným způsobem.

Porušení zásady *presumpce nevinny*, vyjádřené coby jedné z garancí spravedlivého trestního řízení v § 2 odst. 2 trestního řádu, dosahuje na čl. 40 odst. 2 Listiny, jakož i na čl. 6 odst. 2 Úmluvy a čl. 14 odst. 2 Paktu. Touto cestou se dostává i k právu na spravedlivý proces jinak garantovaný v čl. 37 a 38 Listiny, jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy a v čl. 14 odst. 1 Paktu. To samé by bylo možno konstatovat o zásadě zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností, obsažené v § 2 odst. 5 trestního řádu.

Zásada volného hodnocení důkazů, jak o ní hovoří § 2 odst. 6 trestního řádu, mimo jiné znamená, že hodnocení důkazů, má-li být s ní konformní, musí též respektovat jako jedno z hledisek tohoto hodnocení zákonost důkazů. Chybné jejich hodnocení právě z tohoto pohledu se opět promítá do zásady zákonosti (čl. 90 Ústavy, čl. 8 odst. 2 Listiny, čemuž na úrovni Úmluvy odpovídá ustanovení čl. 6 odst. 2, jakož i čl. 14 odst. 2 Paktu.

Mají-li obžaloba a obhajoba rovné postavení, je třeba změnu právní kvalifikace provádět na základě iniciativy obžaloby tak, že se umožní příslušná procesní reakce obhajoby. Stěží lze považovat za ústavně konformní a právní jistotu vyvolávající situaci, kdy na základě určitého skutkového stavu nalézací soud kvalifikuje určité jednání jako trestný čin podvodu, odvolací soud jako trestný čin zneužívání informací v obchodním styku a dovolací soud, aniž by dal stěžovateli možnost se k jiné, státním

¹⁶ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a česká republika*. 2003. Praha : Linde, 2003. 944 s., s.137

zástupcem navrhované, právní kvalifikaci vyjádřit jako trestný čin zpronevěry. Tedy, jestliže je tatáž skutková podstata interpretována trojím, zcela odlišným způsobem....

Všemi jmenovanými prameny se bude zabývat tato podkapitola.

3.1. Ústava zákon č. 1/1993, Listina základních práv svobod usnesení č. 2/1993, Evropská úmluva o lidských právech

V ústavní rovině jsou zdrojem poznání práva na spravedlivý proces především Ústava a Listina. Je těžké přesně stanovit, která ze základních lidských práv spadá pod pojem práva na spravedlivý proces. Souvislost s nejasnou definicí samotného výrazu je zřejmá. Ani v jednom z předpisů neexistuje přesný taxativní výčet případů, jež je možno pod spravedlivý proces zahrnout. Pro snazší pochopení někteří autoři dělí pojem práva na spravedlivý proces na užší a širší pojetí, přičemž za užší pojetí je považován pouze článek 36 odst. 1 Listiny „*Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu*“¹⁷. Do širšího pojetí je naopak řazena celá hlava V. Listiny s názvem „*Právo na soudní a jinou ochranu*“. Pojem právo na spravedlivý proces je problémem řady stížností směřovaných k posouzení Ústavního soudu. Stěžovatelé si často neuvědomí, že k tomu, aby se Ústavní soud mohl podaným návrhem zabývat, je třeba porušení výhradně ústavních zákonů či mezinárodních smluv přijatých podle čl. 10 Ústavy. Nestačí porušení pouhých zákonných či podzákonných norem v jejich konkrétním příkladě. Ústavní soud sám několikrát zdůraznil (srov. např. nález č. 33, sv. VII Sb. Úst. s., dále nález č. 5, sv. III Sb. Úst. s.), že je orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), nikoli součástí soustavy obecných soudů, čtvrtou a nejvyšší instancí. Vždy je třeba posuzovat situaci ve světle konkrétního případu, protože stanovení nějaké obecné dělicí čáry mezi právem „jednoduchým“ a ústavním je vskutku nemožné. Poslední poznámka v této souvislosti se týká situace, kdy stěžovatelé zaměňují porušení práva na spravedlivý proces s pouhým neúspěchem v řízení před obecnými soudy či jinými orgány veřejné moci.

¹⁷ Zákon č. 2/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů

Výklad práva na spravedlivý proces jako práva na úspěch ve sporu je samozřejmě chybný (srov. nález sp. zn. I. ÚS 11/95).

3.1.1. Článek 36 Listiny základních práv a svobod

- (1) „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.*
- (2) Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.*
- (3) Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.*
- (4) Podmínky a podrobnosti upravuje zákon“.*

Právo na přístup k soudu je zajištěno v první řadě vytvořením soudní soustavy (čl. 91 Ústavy) v kombinaci s nestrannými a nezávislými soudci jak o tom hovoří čl. 82 odst. 1 Ústavy. Nezávislost soudců spočívá v tom, že při výkonu soudní moci nejsou nikomu podřízeni, a to nejen vně soudní soustavy, ale i uvnitř ní. Až na výjimky vyplývající z kárné odpovědnosti je nelze bez jejich souhlasu přeložit k jinému soudu. Důležitý je i proces jejich ustavování do funkce. Jsou jmenováni Prezidentem republiky, bez časového omezení. Nezávislost umožňuje soudci být také nestranným. Nestranný soudce je vůči stranám sporu neutrální, ke straně nemá žádný vztah. Pokud se vyskytnou pochybnosti o podjatosti soudce nebo jiného orgánu činného konkrétně v trestním řízení, musí být z vykonávání příslušných úkonů vyloučen. Na nestrannost lze nahlížet ze dvou hledisek, a to subjektivního tak objektivního. Ze subjektivního hlediska se předpokládá nestrannost soudce do té doby, dokud nebyl prokázán opak. Objektivním hlediskem je to, jak se jeví samotné řízení. Proto nestačí, že je spravedlnost poskytována, ale musí se též navenek jevit, že je poskytována. Smyslem

čl. 36 odst. 1 Listiny je poskytnout účastníku právo na soudní ochranu k uplatnění práva, které mu zákonodárce jako subjektivní právo zaručuje. Při poskytování soudní ochrany a odpovídajícímu posouzení jedincova práva je třeba vzít v úvahu čl. 95 odst. 1 Ústavy, dle něhož je soudce při rozhodování vázán zákonem. Toto platí i při změně práva a tedy i příslušného zákona. Důvodem porušení práva na spravedlivý proces bývá také odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*). Stěžovatelé často uvádějí, že obecné soudy postupují příliš formalisticky a na místo meritorního rozhodnutí zastaví řízení pro některou z procesních překážek řízení, kterou by bylo možno odstranit i jiným způsobem, například řádným poučením účastníků. K této otázce trochu komplikovaně ÚS judikoval, že za odepření spravedlnosti nelze považovat postup, když soud, který je podle zákona povinen za všech okolností zkoumat, zda jsou splněny podmínky řízení, dojde k závěru, že tomu tak není. Ačkoliv toto přísné pravidlo se vztahuje především na dosažení co nejvyšší možné jistoty ohledně závěru vyplývajícího z důkazu, neznamená to, že soud nemusí dodržet vysoký standard i pokud jde o samotnou vypovídací schopnost a hodnověrnost důkazu samotného. Ačkoliv obecně platí, že procesní předpisy ponechávají, pokud jde o hodnocení důkazů, volnou úvahu soudci obecného soudu, volné uvážení nemůže být zcela absolutní, naopak ochrana skrze Ústavou zaručená základní práva vztahující se k postavení obviněného v trestním řízení, nepochybně tvoří rámec, který je třeba i při volném uvážení respektovat. Existují proto určité základní a podstatné zásady, které je třeba při nakládání s důkazem respektovat. Dodržení těchto maxim odpovídá významu garance svobody, jakož i ideji spravedlnosti, která je podstatnou součástí právní státnosti, a kterou je třeba poměřovat veškerý výkon soudnictví.

K porušení ústavním pořádkem zaručeného práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 listiny) dochází tehdy, pokud orgány veřejné moci nesprávně aplikují právní normy a právní závěry v jejich rozhodnutích se dostávají do extrémního nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními. Důkazní situace, při níž v trestním řízení existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. V takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověřování tohoto jediného přímého usvědčujícího důkazu a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout úsilí, aby jediný usvědčující důkaz byl doplněn jinými, byť

nepřímými důkazy. Taková povinnost vyplývá ze zásady oficiality a ze zásady vyhledávací.

3.1.2. Článek 6 odst. 1 Evropské úmluvy LP

*(5) Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.*¹⁸

Ústavní soud není běžnou třetí instancí v systému všeobecného soudnictvím, a proto není jeho úkolem zabývat se eventuálním porušení běžných práv fyzických či právnických osob, chráněných občanským zákoníkem, trestním zákoníkem, občanským soudním řádem a dalšími předpisy, pokud takové porušení současně neznamená porušení základních práv či svobod, zaručených ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy. Může se tedy zabývat pouze případy, u kterých zjistí, že v řízení před soudy byly porušeny ústavní principy, mezi něž patří právo na soudní ochranu čl. 36 odst. 1 Listiny, právo na zákonného soudce čl. 38 odst. 1 Listiny, rovnost účastníků řízení čl. 37 odst.3 Listiny, právo na veřejné projednání věci s možností se vyjádřit se ke všem prováděným důkazům a na rozhodnutí ve věci v přiměřené době článek 38odst. 2 listiny.

¹⁸ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech*. 2003. Praha : [s.n.], 2003, 137 s.

3.1.3. Článek 37 Listiny základních práv a svobod

- (1) *„Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.*
- (2) *Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.*
- (3) *Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.*
- (4) *Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočnicka“.*

Princip uvedený v prvním odstavci je realizován např. během dokazování v průběhu trestního řízení. Konkrétně je možnost odepření výpovědi svědka konkretizována v § 100 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění (trestní řád, dále jen „TŘ“). Tam jsou uvedeny dva případy, a to možnost odepřít výpověď v případě samotné existence příbuzenského či jiného rodinného poměru a v případě, který se již přímo vztahuje ke způsobení nebezpečí stíhání (odstavec 2). Nebezpečím trestního stíhání, které hrozí svědkovi v důsledku jeho výpovědi, se rozumí stav hrozící možným trestním stíháním svědka, ale i trestní stíhání již probíhající, ve vztahu k němuž by si mohl sám svou výpovědí přitížit. Pokud by však stíhané jednání mohlo být posouzeno jako přestupek a tuto skutečnost již lze zjistit, nemá svědek právo odmítnout vypovídat. Právo odepřít výpověď má samozřejmě i sám obviněný, popřípadě i podezřelý, je-li vyslýchán o obsahu podezření, srov. § 76 odst. 5 TŘ. Pro úplnost je toto právo ještě zakotveno v čl. 40 odst. 4 Listiny. Hlavním smyslem druhého odstavce je dát obviněnému možnost se obhajovat, v trestním řízení má tato zásada klíčový význam. Právo na obhajobu je koncipováno tak, že obviněný se může, avšak nemusí hájit. Taktika a způsob vedení obhajoby je výlučně v dispozici obviněného; také volba okamžiku, kdy obviněný s obhajobou vystoupí, je toliko jeho věcí; úkol prověřovat obhajobu spočívá v kterémkoli okamžiku trestního řízení na orgánech činných v trestním řízení; obviněného v trestním řízení netíží žádné důkazní břemeno. Právo na právní pomoc nelze vnímat pouze jako poskytování odborných právních rad, ale jde např. i o určitou psychickou podporu v řízení, které znamená pro hlavního aktéra obvykle velkou zátěž. V trestním řízení má obviněný nárok být v každém stadiu řízení

náležitě poučen o svých právech umožňující mu plné uplatnění obhajoby dle § 2 odst. 13 trestního řádu. Listina nemá důvod v tomto ohledu nikoho diskriminovat „Každý má právo...“, proto má právo na právní pomoc jak občan České republiky, tak cizinec. O rovnosti hovoří Listina již v článku 1, kde má na mysli rovnost obecnou, mezi lidmi jako fyzickými osobami. V článku 37 odst. 3 jde o procesní zachycení rovnosti. Jinými slovy, v kontradiktorním řízení, kde stojí proti sobě dvě strany, nebude mít ani jeden z účastníků lepší postavení než ten druhý. Přesto ale nelze „zásadu rovnosti“ vykládat tak, že by byl soud povinen vyhovět všem návrhům účastníků, případně dbát na to, aby důkazy provedené z jejich podnětu byly poměrné.

Rovnost před soudem je zmíněna i v § 4 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění. Se zásadou rovnosti souvisí i ustanovení v následujícím čtvrtém odstavci, kde je zmiňováno právo na tlumočníka. Je nepochybné, že kdyby se jednání vedlo v jazyce pro některou ze stran nesrozumitelném, bylo by její postavení před orgánem znevýhodňující. Právo na tlumočníka má ten účastník jednání, který prohlásí, že neovládá řeč, ve které se jednání vede. Náklady na tlumočníka hradí stát nebo orgán, který tlumočníka zřídil.

3.1.4. Článek 38 Listiny základních práv a svobod

- (1) *„Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.*
- (2) *Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem“.*

Původ formulace zásady *zákazu odnětí zákonnému soudci* sahá až do roku 1862, kdy byly české země součástí Rakouska-Uherska. Zásada je tradičním ustanovením našich ústav, výjimkou je Ústava ČSSR z roku 1960, která ji neobsahuje. Zákonným soudcem je ten, který je podle jednacího řádu dotyčného soudu příslušný k projednání věci. Smyslem této zásady je zabránit tomu, aby rozhodnutí bylo svěřeno věcně, funkčně či místně nepříslušnému soudu. Pravomoc ani příslušnost soudu nemůže být

stanovena, potažmo měněna jinak než zákonem. Průlomem do zásady zákonného soudce je v rozhodnutí odvolacího soudu podle § 262 věta druhá TŘ, aby věc projednal a rozhodl jiný soud téhož druhu a stupně. Takový postup je možný jen při splnění podmínky existence důležitých důvodů, obdobně o tom pojednává § 25 TŘ. Základním kritériem pro posouzení existence důležitých důvodů je zejména fakt, zda u místně příslušného soudu lze zajistit dodržení základních zásad trestního řízení, uvedených v § 2 TŘ a vyloučit jakékoli pochybnosti o nestrannosti soudu. Zmíněné důležité důvody musí být zřetelné, zřejmé a bezpochybné a jejich existence musí být jednoznačně prokázána. Delegace je případem zcela výjimečným a mělo by se k ní přistupovat opravdu jen v nejnútnejších situacích. Článek 38 odst. 1 se snaží zabránit i tomu, aby nerozhodoval samosoudce, když má být podle zákona sestaven senát a naopak.

Význam veřejnosti jednání spočívá především v možnosti kontroly soudní moci, a napomáhá k zachování důvěry v soudní systém. V našem právním řádu můžeme princip účasti veřejnosti nalézt ještě např. v Ústavě v článku 96 odst. 2, „Všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva“, v § 6 odst. 1 zákona o soudu a soudcích a v neposlední řadě mezi základními zásadami trestního procesu v trestním řádu v § 2 odst. 10. Důvody vyloučení veřejnosti jsou stanoveny zákonem. Obecně mezi tyto důvody řadíme zájem na ochraně mravnosti, veřejného pořádku a bezpečnosti účastníků. Pokud jde o projednávání utajovaných informací, podle § 116 o. s. ř. „veřejnost může být pro celé jednání nebo pro jeho část vyloučena, jen kdyby veřejné projednání věci ohrozilo tajnost utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem...“¹⁹, Závažným problémem českého soudnictví je nedodržení přiměřených lhůt soudního řízení a s tím související zbytečné průtahy. Pojem „zbytečné průtahy“ není jistě záměrně v Listině rozveden. Jedná se o velmi subjektivní záležitost a je především úkolem Ústavního soudu případ od případu zkoumat, zda již ke zbytečným průtahům v řízení došlo či nikoliv. Účastníkům řízení nesmí být odepřeno právo seznámit se a vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Sami jsou oprávněni důkazy navrhopvat, aby tak podpořili svá tvrzení. Toto právo úzce souvisí s principem veřejnosti jednání a požadavkem rovnosti stran. „Smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost

¹⁹ Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád

verifikace důkazů, směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti. Tato verifikace v případě možnosti seznámit se natolik, aby jim byly zcela srozumitelné a aby k nim ze svého hlediska mohli zaujmout stanovisko.“ Naopak, není porušením práva na veřejné projednání věci, jestliže se výpověď spoluobžalovaného nebo svědka přečte v hlavním líčení, byl-li výslech těchto osob proveden způsobem odpovídajícím zákonu a tyto osoby v hlavním líčení bez oprávnění odepřely vypovídat nebo se odchylují v podstatných bodech od své dřívější výpovědi.

3.1.5. Článek 39 Listiny základních práv a svobod

(1) „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“

V tomto článku nalezneme vyjádření dvou klasických, neoddělitelně spjatých trestněprávních zásad, které jsou známy v latinské podobě *nullum crimen sine lege* (není trestného činu bez zákona) a *nulla poena sine lege*.. Tyto tak zvané notoriety (věci obecně známé se nedokazují) představují podstatu trestního práva hmotného a jsou skutečně jedním z mála styčných bodů mezi Listinou a trestním zákonem. Proto v tomto ohledu existuje jen skromná judikatura Ústavního soudu. Tento princip je obsažen nejen v ústavním pořádku, ale též v nejednom mezinárodním dokumentu. J. Jelínek ve své publikaci rozděluje tento princip na čtyři dílčí části:

Nullum crimen sine lege skripta – nutnost zákonné formy právního předpisu,

Nullum crimen sine lege certa – norma musí být určitá, není možné, aby nebylo jasné a přesně určené, které jednání je trestným činem, je vyloučené volní uvážení, subjektivní a účelová interpretace a aplikace, a tím ohrožení právní jistoty,

Nullum crimen sine lege striga - jako zákaz analogie k tíži pachatele, tzn., není možné rozšiřovat podmínky trestnosti ani podmínky týkající se ukládání trestů, princip souvisí s předchozím bodem určitosti, analogii je možné použít jen ve výjimečných případech a to pouze ve prospěch pachatele, zde se liší úprava trestního práva

procesního, kde analogie obecně zakázána není až na případy, kde je vyloučena z povahy věci,

Nullum crimen sine lege praevia – zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele. Tento princip je součástí obecných právních principů. Podle čl. 40 odst. 6 LZPS a předpisů trestního práva je možno udělat výjimku, je-li to výhodnější ve prospěch pachatele.

Rovněž zákonnost trestního odsouzení je zakotvena v ustanovení **článku 7 Úmluvy** bránící retroaktivnímu použití trestního zákona, jenž musí hmotně jasně definovat trestné činy a tresty, které jsou za ně ukládány. Z předmětu a cíle článku 7 Úmluvy vyplývá, že je třeba ho interpretovat a aplikovat způsobem, který zajistí účinnou ochranu proti stíhání, odsouzení a svévolnými sankcemi. Je třeba jej vykládat a aplikovat způsobem, který zajistí účinnou ochranu proti svévolnému trestnímu stíhání odsouzení a potrestání. Záruka *nullum crimen, nulla poena sine lege* – jakož i zásadu zákazu nepoužití trestního zákona způsobem v neprospěch obžalovaného, a to zejména pomoci analogie. Trestný čin musí být jasně definován. Podmínka soudu je splněna jestliže obviněný nebo obžalovaný může z dikce trestního zákona a případně za pomoci výkladu vnitrostátními soudy, která jednání či opomenutí zakládají trestný čin. Soud tak vymezil termín „zákona“ zmíněný v ustanovení článku 7, když judikoval, že se jedná o právo psané, tak i nepsané. Psané právo je nutně interpretováno vnitrostátní orgány, zejména soudy. Právě tato vnitrostátní právní praxe je součástí „práva“ ve smyslu článku č. 7 Úmluvy. Dosah Úmluvy je daleko širší. Vyžaduje totiž, že odsouzení a trest smí být uložen pouze na základě zákona, který definuje podstatu trestného činu a tresty, které lze za něj uložit. Zároveň ukládá, že trestní zákon nesmí být extenzivně vykládán na úkor obžalovaného zpětně. Trestný čin musí být proto naprosto jasně definován ve vnitrostátním právu. Tomuto požadavku je učiněno zadost, jestliže dotčený obžalovaný je schopen – případně za pomoci soudního výkladu – z konkrétního ustanovení trestního práva pochopit jaké úkony či opomenutí jsou trestné. Pojem „právo“, na který Úmluva v ustanovení článku 7 odkazuje, odpovídá pojmu „zákona“, který se vyskytuje v jiných článcích Úmluvy. **Článek 7 Úmluvy** stanoví – uložení trestu jen na základě zákona

- (1) „Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno ložit v době spáchání trestného činu.
- (2) Tento článek nebrání souzení a potrestání osoby za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy.“²⁰

3.1.6. Článek 40 Listiny základních práv a svobod

- (1) „Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.
- (2) Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.
- (3) Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.
- (4) Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.
- (5) Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.
- (6) Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější“.

²⁰ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech*. 2003. Praha : [s.n.], 2003, 196 s.

Článek 40 Listiny se vztahuje speciálně k trestnímu řízení a k právům obviněného. Některé ze základních zásad byly obecně vyjádřeny v předchozích člancích, naopak jiné, trestní zásady - *presumpce nevin*y nebo zákaz *retroaktivity* jsou konkretizovány v trestněprávních předpisech.

Speciální ustanovení článku 40 odst. 4 Listiny, jenž přiznává obviněnému právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven. Speciálním je proto, že se týká obviněného, ne kohokoliv, a tedy osoby obviněného, která ze zákona (§ 33 odst. 1 trestního řádu) povinnost vypovídat nemá na rozdíl např. od svědků, jichž především se čl. 37 odst. 1 Listiny dotýká. Nad rámec zákazu donucování jiného k sebeobvinění vlastní výpovědi, lze zmíněné ústavní právo chápat v širším rozsahu tak, že ani jiné důkazy není nikdo povinen proti sobě poskytovat. V tomto rozsahu je předmětné ústavní právo garantováno čl. 40 odst. 2 Listiny, zakotvující *presumpci nevin*y. Vina obviněného musí být prokázána na základě důkazů, provedených v souladu s trestním řádem. Nelze usuzovat na vinu obviněného ze způsobu obhajoby, např. z toho, že obviněný záměrně vypovídal nepravdu, popíral určité skutečnosti nebo se snažil svést vyslychající orgány na falešnou stopu podobně, takový postup soudu by znamenal potlačování práva na obhajobu, byl by v rozporu s *presumpcí nevin*y a s *vyhledávací zásadou* uvedeno v § 2 odst. 2 trestního řádu.

Se zásadou *presumpce nevin*y bývá často ÚS vykládán i *princip in dubio pro reo*, v pochybnostech ve prospěch obviněného, např. v nálezu ze dne 1. 4. 2004 sp. zn. 5 To 21/2002, IV. ÚS 433/02, Sb. násl. Ústavní soud zde uvedl, že obecné soudy svévolně aplikovaly normy jednoduchého práva, což způsobilo porušení ústavně zakotvených práv stěžovatele z čl. 36 odst. 1 Listiny. Odvolací i nalézací soud nedostály požadavkům plynoucím ze zásady *in dubio pro reo*, porušily i základní právo stěžovatele na *presumpci nevin*y dle čl. 40 odst. 2 Listiny. V dané věci stěžovatel zcela jistě vybočil z mezí nutné obrany, na kterou se odvolával, přesto nelze souhlasit se závěrem nalézacího soudu o úmyslném zavinění vraždy, který je v extrémním nesouladu s dokázanými skutkovými okolnostmi.

„...Z důvodů shora uvedených nezbyvá než uzavřít, že právní závěr obecných soudů o tom, že se ze strany stěžovatele jednalo o naplnění subjektivní stránky trestného činu vraždy, je v extrémním rozporu se skutkovým zjištěním obecných soudů, čímž se vymyká

z mezí ustanovení § 2 odst. 5 a 6 tr. ř. a je současně i v rozporu se zásadou in dubio pro reo. Z principu presumpce neviny (§ 2 odst. 2 tr. řádu) kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo in dubio pro reo, dle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, nutno rozhodnout ve prospěch obviněného. Pro uvedené nelze než konstatovat, že obecné soudy v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích nedostály požadavkům, jež v rovině práva jednoduchého plynou pro něj z kautel vyplývajících ze zásady volného hodnocení důkazů a zásady in dubio pro reo (§ 2 odst. 2 a 6 tr. řádu).

Ústavní soud ve své konstantní rozhodovací praxi vymezil podmínky, za nichž nesprávná aplikace norem jednoduchého práva obecnými soudy vede k porušení ústavně zaručeného práva či svobody (k tomu srov. např. nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. III. ÚS 173/02 sp. zn. I. ÚS 733/2001). Jednou z nich je případ svévolné aplikace normy jednoduchého práva ze strany obecného soudu, a to za situace, kdy právní závěr obecného soudu je "v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými a právními zjištěními" (např. III. ÚS 84/94, III. ÚS 166/95, I. ÚS 401/98, II. ÚS 252/99, I. ÚS 129/2000, I. ÚS 549/2000, III. ÚS 694/02). Podle přesvědčení Ústavního soudu k takovému nesouladu došlo i v daném případě. Obecné soudy provedly rozporné a neúplné hodnocení důkazů a zjištěný skutkový stav rekonstruovaly v rozporu s provedenými důkazy, čímž porušily základní práva stěžovatele plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny. Nadto tím, že odvolací i nalézací soud nedostály požadavkům plynoucím ze zásady in dubio pro reo, porušily i základní právo stěžovatele na presumpci neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny.

Proto Ústavnímu soudu nezbylo než ústavní stížností napadená rozhodnutí pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny dle ustanovení § 82 odst. 2 a 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit. Současně bylo zrušeno též rozhodnutí dovolacího soudu, které navazuje na napadená rozhodnutí soudů první a druhé instance, neboť by samotné nemohlo obstát a jeho existence by byla v rozporu s principem právní jistoty.

V dalším řízení po zrušení rozhodnutí Ústavním soudem budou obecné soudy vázány ve smyslu ust. § 314h tr. ř. právním názorem, že trestný čin stěžovatele je třeba kvalifikovat jako trestný čin ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 tr. zákona...“.

Zásada *in dubio pro reo*, zásada objektivní pravdy vyžaduje a zakládá přinejmenším povinnost orgánů činných v trestním řízení dokazovat vinu obviněného, má-li dojít k odsouzení. Rozhodnutí o vině a trestu musí být bezpečně prokázána fakta, nikoli pravděpodobnost. A contrario pak z této povinnosti vyplývá neexistence povinnosti samotného obviněného se usvědčovat jakýmkoliv způsobem, nejen vlastní výpovědí. Logickým důsledkem bude zákaz jakéhokoliv donucování občana k sebeobvinění. Pomocí stejného logického argumentu je možné dovést neexistenci povinnosti k sebeobvinění i z čl. 40 odst. 3 Listiny, kde se mimo jiné hovoří o právu osobní obhajoby. Doznání obviněného je v této souvislosti výlučným jeho právem.

Ne bis in idem – překážka *rei iudicatae*, neboli ne dvakrát v téže věci je princip, který byl často řešen ÚS v souvislosti např. s trestným činem nenastoupení vojenské služby podle § 269 TZ.

Tradičně se základní zásady člení podle jejich převážného obsahu:

- a) obecné zásady - stíhání jen ze zákonných důvodů, spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, právo na zajištění obhajoby,
- b) zásady zahájení řízení - zásada oficiality, legality, obžalovací,
- c) zásada veřejnosti, projednací, přímosti, zákonnosti,
- d) zásady dokazování - zásada vyhledávací, zásada bezprostřednosti a ústnosti, presumpce nevinu, volného hodnocení důkazů,
- e) zásada materiální pravdy, objektivní pravdy, apod.

3.2. Zásady trestního práva procesního

Trestní právo procesní je upraveno zákonem č. 140/1961 Sb. o trestním řízení soudní (trestní řád). Účelem trestního řízení je úprava postupu orgánů činných v trestním řízení, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona

spravedlivě potrestány²¹. Základní zásady trestního řízení jsou právní ideje, na kterých je trestní řízení založeno. Odrážejí se v konkrétních předepsaných procesních postupech a také slouží při aplikaci a interpretaci procesních norem. **Trestní zákoník**, jenž byl vyhlášen pod č. 40/2009 Sb. a který nabyl účinnost dnem **1. ledna 2010**, se snaží naplňovat funkce nebo základní cíle: např. plně zajistit ochranu občanských práv, základních lidských práva a svobod, zajišťovat realizaci trestní politiky demokratické společnosti, trestní odpovědnost fyzických osob a právních následků této odpovědnosti, změnu ukládání trestních sankcí, nadřazení základních lidských práva a svobod nad ostatní zájmy chráněné tímto zákonem a další. Trestní zákoník - téměř deset let práce a soustředěného úsilí. Byl vytvořen nový moderní kodex trestního práva hmotného. V této souvislosti je nutno zmínit i novelu **občanského zákoníku** – jedenáct let práce, tři tisíce paragrafů. Tento kodex by měl vstoupit v **platnost od ledna 2013**. V neposlední řadě **Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim** č. 418/2011 Sb. ze dne 27.10.2011, částka 146/2011, **účinnost od 01.01.2012**. Tento zákon upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám.. Nestanoví-li tento zákon jinak, použije se trestní zákoník a v řízení proti právnické osobě trestní řád, není-li to z povahy věci vyloučeno. Pro účely jiných právních předpisů se trestním řízením rozumí i řízení vedené proti právnické osobě podle tohoto zákona. Trestnými činy se pro účely tohoto zákona rozumí zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku, a to obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), svěřeni dítěte do moci jiného (§ 169 trestního zákoníku), vydírání (§ 175 trestního zákoníku), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 trestního zákoníku), sexuální nátlak (§ 186 trestního zákoníku), pohlavní zneužití (§ 187 trestního zákoníku), kuplířství (§ 189 trestního zákoníku), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 trestního zákoníku), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 trestního zákoníku), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 trestního zákoníku), svádění k pohlavnímu styku (§ 202 trestního zákoníku), podvod (§ 209 trestního zákoníku), pojistný podvod (§ 210 trestního zákoníku), úvěrový podvod (§ 211 trestního zákoníku), dotační podvod (§ 212 trestního zákoníku), provozování nepoctivých her a sázek (§ 213 trestního zákoníku), podílíctví (§ 214 trestního zákoníku), podílíctví z nedbalosti (§

²¹ Šámal,P.a kol. Trestní řád.komentář. I. díl. 5 vydání..Praha: C.H.Beck 2005, str. 1 a násl.

215 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 trestního zákoníku), neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230 trestního zákoníku), opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 trestního zákoníku), poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (§ 232 trestního zákoníku), padělání a pozměnění peněz (§ 233 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněná výroba peněz (§ 237 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), **zkrácení daně**, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 trestního zákoníku), neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 trestního zákoníku), nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243 trestního zákoníku), porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 trestního zákoníku), padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 245 trestního zákoníku), zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 trestního zákoníku), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 trestního zákoníku), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 trestního zákoníku), pletichy při veřejné dražbě (§ 258 trestního zákoníku), vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy (§ 259 trestního zákoníku), poškozování finančních zájmů Evropské unie (§ 260 trestního zákoníku), porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270 trestního zákoníku), nedovolené ozbrojování (§ 279 trestního zákoníku), vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 trestního zákoníku), nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 trestního zákoníku)...

Nový zákon o trestní odpovědnosti právnických osob na mne působí nesrozumitelně. Pokud právnická osoba způsobí trestný čin, např. **zkrácení daně**, ke kterému dojde na straně právnické osoby, kdo je odpovědný? Jak budou orgány činné v trestním řízení postupovat? Má to znamenat, že si vyberou, koho budou trestně stíhat? To je, zda k trestní odpovědnosti bude předvolána právnická osoba anebo fyzická osoba v pozici statuárního zástupce. Kdo půjde v uvedeném případě do vězení? Mám pocit, že v tomto směru je zákon nedomyšlený, není z něho zřejmé, kdo je trestněprávně odpovědný. Domnívám se, že mnou uvedený příklad a zařazení daňových trestných činů do zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bylo spíše nešťastné řešení než vhodné. „Zásadně lze trestati jen fyzické osoby....“ Určitě praxe ukáže životaschopnost této nové právní úpravy. Na uvedeném příkladu je vidět, že trestní zákoník byl vytvořen formou „Ctrl C“ – Ctrl V“ ze socialistického trestního zákona a přečíslován paragrafy. § 148 č. 140/1961 Sb. „Kdo ve větším rozsahu zkrátí daň, poplatek nebo jinou podobnou dávku, bude potrestán odnětím svobody až tři léta nebo....“

3.3. Základní zásady trestního řízení

3.3.1. Obecné zásady

1. Zásada trestního stíhání jen ze zákonných důvodů stanoví, že nikdo nemůže být trestně stíhán z jiných důvodů a jiným způsobem, než stanoví zákon (trestní řád). Na tuto zásadu navazuje zásada ne bis in idem (tj. ne dvakrát za stejnou věc), podle níž nemůže být nikdo trestně stíhán dvakrát za stejný čin (skutek), ledaže by předchozí rozhodnutí bylo zrušeno na základě mimořádných opravných prostředků.
2. Presumpce nevinny zajišťuje, že dokud není pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena vina, nelze na obviněného, proti němuž se vede trestní stíhání, hledět, jako by byl vinen. Na presumpci nevinny navazuje zásada zachování práv na obhajobu, která zajišťuje, že osoba, proti které se vede trestní stíhání, musí být poučena o svých právech na uplatnění obhajoby a musí ji být

umožněno těchto práv využít. Také si může zvolit obhájce a pokud tak neučiní, tak jí v některých případech musí být ustanoven soudem (tzv. nutná obhajoba).

3. Zásada oficiality ukládá orgánům činným v trestním řízení postupovat v řízení z úřední povinnosti, a to co nejrychleji a s plným šetřením zaručených práv a základních svobod. Na to navazuje zásada přiměřenosti, podle které orgány činné v trestním řízení do práv jiných osob zasahují na základě zákona jen v míře nezbytné pro plnění jejich úkolů.
4. Zásada legality stanoví státnímu zástupci povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo závazná mezinárodní smlouva nestanoví něco Jiného. Výjimkou z této zásady jsou například odklony od trestního řízení (podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání) či dočasné odložení zahájení trestního stíhání).
5. Zásada obžalovací (tzv. akuzací princip) zajišťuje, že trestní stíhání před soudem je možné konat jen na základě obžaloby či návrhu na potrestání, které podává a před soudem zastupuje státní zástupce. Tato zásada vymezuje oddělení procesních rolí orgánů, které se účastní trestního procesu před soudem, na rozdíl od inkvizičního procesu, v němž role veřejného žalobce, obhájce a soudce byly soustředěny v rukou soudu.
6. Zásada českého jazyka stanoví, že orgány činné v trestním řízení vedou řízení v českém jazyce, v němž také vyhotovují svá rozhodnutí. Pokud však některá z osob účastnících se řízení prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněna používat v řízení jazyk, který ovládá. Překlad je pak zajišťován tlumočnickem. Pokud obviněný neovládá český jazyk, překládají se mu v písemné formě i některá zásadní rozhodnutí, pokud se takového práva na písemný překlad nevzdá.
7. Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů ukládá orgánům činným v trestním řízení spolupracovat se zájmovými sdruženími občanů a využívat jejich výchovného působení např. při podmíněném odsouzení, při nahrazení vazby zárukou takového sdružení, při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Spolupráce se zájmovými sdruženími občanů se po společenských změnách v roce 1989 využívá minimálně.

3.3.2. Zásady dokazování

1. Zásada zjištění skutkového stavu věci, podle níž orgány činné v trestním řízení mají povinnost zjistit skutkový stav věci bez důvodných pochybností a v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí. Rozsah a hloubka těchto zjištění se liší v jednotlivých stádiích řízení, kdy např. pro rozhodnutí o zahájení trestního stíhání postačí mnohem méně precizovaná skutková zjištění než pro odsuzující rozsudek soudu.
2. Zásada volného hodnocení důkazů vymezuje, že orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Mezi důkazy nejsou činěny rozdíly podle jejich druhů a zásadně není předepsáno, jaké skutečnosti mají být prokázány kterými důkazními prostředky, jako tomu bylo v některých případech v minulosti (např. ve středověku svědecká výpověď šlechtice měla větší důkazní sílu než výpověď měšťana, některé skutečnosti byly prokazovány božími soudy - tzv. ordály).

3.3.3. Zásady řízení před soudem

1. Zásada bezprostřednosti a zásada ústnosti stanoví, že před soudy se jedná v ústní formě, důkazy výpověďmi svědků, znalců a obviněných se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslychají (na rozdíl od středověkých neveřejných procesů, v nichž se zpravidla rozhodovalo na základě listin). Soud při rozhodování v hlavním líčení, veřejném a neveřejném zasedání smí přihlédnout pouze k těm důkazům, které byly před ním provedeny.
2. Zásada veřejnosti určuje, že věci se před soudem projednávají veřejně, aby se jich občané mohli zúčastnit. Veřejnost může být vyloučena jen rozhodnutím soudu ve zvláštních případech (např. při projednávání informací utajovaných podle zvláštního zákona, z důvodu ohrožení mravnosti, pokud by to ohrozilo svědky). Rozsudek se však vždy vyhlásí veřejně. Ze zákona je veřejnost vyloučena v trestních věcech mladistvých.

3.3.4. Zásady opravného řízení

1. Dispoziční zásada stanoví, že podání či nepodání opravného prostředku závisí na vůli dané procesní strany. Nadřízený orgán zásadně přezkoumává rozhodnutí nižšího orgánu jen na základě kvalifikovaného podnětu, opravným prostředkem může být vymezen či omezen rozsah jeho přezkumu. Osoba se může výslovně vzdát práva podat opravný prostředek a již podaný může vzít zpět.
2. Zásada zákazu reformace in peius (latinsky *změny k horšímu*) zakazuje, aby se právní postavení obviněného zhoršilo tím, že sám podá opravný prostředek. Změna k horšímu může u obviněného nastat pouze při podání opravného prostředku jinou procesní stranou (nejčastěji státním zástupcem, je-li opravný prostředek podán v jeho neprospěch).
3. Zásada *beneficia coesionis* (latinsky *výhody spojeného*) zajišťuje výhodu spoluobviněným a případně i zúčastněné osobě, kteří si nepodali určitý opravný prostředek. Pokud důvod zrušení uplatněný v opravném prostředku jiným spoluobviněným prospívá i jim, zruší se rozhodnutí i v části týkající jejich osob, i když sami opravný prostředek nepodali.

3.3.5. Strany trestního řízení před soudem

V českém přípravném řízení vystupuje proti obviněnému zejména policejní orgán, nad nímž vykonává dozor státní zástupce. Státní zástupce v této souvislosti bývá označován za *pána přípravného řízení* (tzv. *dominus litis*), neboť jeho rozhodnutí jsou v tomto stadiu konečná a pro policejní orgán závazná. Na základě jeho rozhodnutí se určitá trestní věc dostává před soud.

V řízení před soudem se však stává jednou ze stran, jejíž práva jsou zásadně shodná jako práva ostatních stran. Současné české trestní řízení obsahuje řadu prvků kontradiktorního procesu, v němž proti sobě stojí jednotlivé strany, které před soudem jako nezávislým arbitrem prokazují svá tvrzení, avšak obsahuje i prvky inkvizičního procesu. Státní zástupce je sice povinen vystupovat tak, aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby, avšak pokud by byl

pasivní, musel by soud sám v souladu se zásadou oficiality provést dokazování v takovém rozsahu, aby mu umožnilo o podané obžalobě bez důvodných pochybností rozhodnout. Stranami v řízení před soudem jsou: obviněný, státní zástupce, poškozený zúčastněná osoba.

4. DRUHY TRESTŮ

4.1. Pojem trestný čin

Skutková podstata trestného činu se skládá z následujících znaků, které musí být vždy všechny naplněny:

Subjekt trestného činu. Je jím pachatel trestného činu. Pachatel je ten, kdo trestný čin spáchal. Může jím být i spolupachatel, byl-li trestný čin spáchán společným jednáním dvou nebo více osob. Spolupachatel odpovídá za trestný čin stejně jako pachatel, resp. oba odpovídají, jako by trestný čin spáchal každý z nich sám. Účastníkem se rozumí, ten kdo trestný čin zosnoval, tedy organizátor. Ten kdo úmyslně jiného navedl ke spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, radou, slibem. Subjekt trestného činu musí být způsobilý ke spáchání trestného činu, tj, musí mít trestní způsobilost. Podle trestního zákona musí splňovat podmínku věku, tj. 15 let a přičetnost. Odpovědný není ten, kdo pro duševní poruchu v době spáchání trestného činu, nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své chování.

Subjektivní stránka trestného činu je charakterizována zaviněním a pohnutkou. Zavinění je vnitřní psychický stav pachatele, který vedl k porušení zákonem chráněného zájmu a má dvě stránky. Stránku úmyslnou, chtěl porušit nebo ohrozit zájem tímto zákonem chráněný, tzv. úmysl přímý²². Pachatel věděl, že zákon porušuje a tedy páchá trestný čin a chtěl takto jednat. Porušil zásadu „*neznalost zákona neomlouvá*“. Nebo se jedná o úmysl nepřímý, věděl, že svým jednáním může způsobit ohrožení nebo porušení zákonem chráněného zájmu, a pro případ, že je způsobil, byl s tím srozuměn. Druhá

²² ÚZ č. 825 Trestní předpisy, r. 2011, str. 16 a násl.

stránka z nedbalosti. Trestný čin spáchaný z nedbalosti, pachatel věděl, že může ohrozit nebo porušit chráněný zájem, ale spoléhal, že takové ohrožení nezpůsobí, tzv. nedbalost vědomá. Vzhledem k uvedené zásadě, že *k trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění*, nestanoví-li trestní zákon, že postačí zavinění z nedbalosti, to má zcela zásadní důležitost. Vědomá nedbalost je projetí křižovatky na červenou. Může se dopustit zranění osob, nebo ublížení na zdraví, ale spoléhá, že zrovna jiné auto nepojede. Nedbalost nevědomá, nevěděl, že svým jednáním může způsobit ohrožení nebo porušení chráněného zájmu, ač o tom měl a mohl vědět. Např. chybné předepsání léku pacientovi, který trpí alergií a předepsání léku může způsobit pacientovi zdravotní komplikace.

Objekt trestného činu, je jím chráněný zájem společnosti, který byl trestným činem porušen nebo ohrožen. Není jím oběť trestného činu, tedy poškozený. Objektem trestného činu krádeže je zájem na ochraně vlastnického práva, nebo objektem trestného činu ublížení na zdraví je zájem na ochraně zdraví. Při vymezování jakéhokoliv objektu, tj. jaké jevy objektivní reality jsou jím zkoumány. Objekty zkoumané kriminalistikou dělíme do tří skupin: skutek trestného činu a osoba pachatele, stopy trestného činu a nositelé stop, činnost policie, orgánů činných v trestním řízení, odborníků, znalců při odhalování a vyšetřování trestných činů. Kriminalistika je samostatný vědní obor sloužící ochraně občanů a státu²³.

Objektivní stránka trestného činu je charakterizována třemi složkami, které musí být dány současně: *jednání* – projev vůle. Zahrnuje složku vůle a složku projevu vůle. Vůle projevená navenek může být jednáním. Jednání je možné konáním, ale i opomenutím uskutečnění jednání, k němuž je pachatel povinen. *Následek* – porušení nebo ohrožení hodnot, které jsou objektem trestného činu. Příčinná souvislost mezi jednáním a následkem – objektivní stránka trestného činu je naplněna pouze v případě, že následek vznikl z důvodů jednání pachatele. U trestného činu se rozlišují tři fáze jeho dokončenosti:

²³ MUSIL, Jan ; KONRÁD, Zdeněk ; SUCHÁNEK, Jaroslav . *Kriminalistika* . Praha : C.H.Beck, 2004. 6 s.

1. dokonaný trestný čin
2. pokus trestného činu – jednání pro společnost nebezpečné, jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat. Trestnost se posuzuje podle stejné trestní sazby jako dokonaný trestný čin
3. Příprava trestného činu je jednání pro společnost nebezpečné, které záleží v organizování zvláště závažného trestného činu, v opatřování nebo v návodu nebo pomoci k takovému trestnému činu anebo v jiném úmyslném vytváření podmínek pro jeho spáchání, jestliže nedošlo k pokusu ani k dokonání. Trestnost přípravy se posuzuje podle stejné trestní sazby jako trestný čin, ke kterému směřovala.

Trestnost činu se posuzuje podle českého trestního zákona, a to i v případě, že to stanoví mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Platí zásada, *“ že občan České republiky nemůže být vydán cizímu státu k trestnímu stíhání ani k výkonu trestu “*.

4.1.1. Druhy trestů

1. Trest odnětí svobody
 - podmíněný - výkon trestu je odložený
 - nepodmíněný - okamžitý nástup trestu do vazby
 - nejčastěji nejvyšší trest odnětí svobody je na 15 let
 - může být udělen i trest výjimečný (20-25let) nebo trest na doživotí
 - po odpykání poloviny trestu mohou požádat o podmíněné propuštění
 - ti, co byli odsouzeni k doživotí musí si odpykat 20 let
 - k délce se počítá i délka ve vyšetřovací vazbě
2. Ztráta čestných titulů, vyznamenání
3. Ztráta vojenských hodností
4. Zákaz činnosti - 1-10 let
5. Propadnutí věci - např. lup.
6. Propadnutí majetku
7. Peněžité trest - 2 000 – 5 000 000 Kč, přihlíží se k majetkovým poměrům pachatele

8. Veřejně prospěšné práce - 50 – 400 hodin, bezplatné odpracování
9. Vyhoštění - týká se jen cizinců i až na doživotí
10. Zákaz pobytu - týká se občanů ČR, např. vyhoštění u města, kde nemám trvalý pobyt, musí se dbát na lidská práva.

V roce 1990 byl reformou trestního práva v České republice zrušen trest smrti. Poslední poprava 2. 2. 1989, byl vykonán poslední trest smrti na území České republiky. V někdejší popravčí cele v suterénu pražské pankrácké věznice byl v tento den popraven oběšením pětinasobný vrah, třiceti pětiletý Vladimír Lulek. Trest smrti byl nahrazen doživotním uvězněním. V lednu 1991 byl Listinou základních práv a svobod součástí československé a nyní české Ústavy trest smrti zakázán. V Číně, Rusku a některých státech USA stále trest smrti není zakázán. Trest smrti nemůže být v Rusku zrušen, pokud bude v zemi docházet k aktům terorismu.

4.1.2. Vazba

Vazba je výrazný zásah do osobní svobody, představuje trest odnětí svobody. V trestním řádu zakotvená úprava vzetí do vazby a jejího trvání musí být vykládána tak, aby v žádném případě nedocházelo k bezdůvodnému zbavení osobní svobody občana. Proto koluzní vazba podle § 67 písm. b) trestního řádu smí trvat nejen v přípravném řízení, ale i v řízení soudním jen po dobu nezbytnou. V případě nutnosti provést další důkazy musí proto soud v každém stadiu řízení zkoumat, zda vzhledem k doplnění potřebných důkazů je další ponechání obviněného ve vazbě nezbytné. Důvodem tzv. koluzní vazby podle §67 písm. b) trestního řádu nemůže být okolnost, že obviněný popírá trestnou činnost, z níž je obviněn nebo obžalován nebo že odmítá vypovídat; vazby nesmí být zneužito k tomu, aby obviněný byl přinucován k výpovědi nebo k doznání. Důvodnost obavy, že obviněný bude působit na svědky, příp. spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, musí být zjištěna vždy na základě konkrétních skutečností. Nestačí pouhá okolnost, že ve věci, v níž je obviněný popírá vinu, mají být vyslechnuti jako svědci spolupracovníci obviněného. Platí zásada „*je třeba vždy slyšet i druhou stranu*“.

Vazba je pohledem „*legislativy*“ opatření pro umožnění trestního stíhání. Omezení osobní svobody obviněného, tedy představuje nezbytné omezení osobní svobody, u níž platí zásada *presumpce nevin*y, nebo-li dokud nebyl obviněný pravomocně odsouzen, pohlíží se na něj, jako by byl nevinen. Omezení, jež umožňuje orgánům činným v trestním řízení uskutečnění a ukončení tohoto řízení. Jelikož rozhodnutí o vazbě a též rozhodnutí o prodloužení lhůty trvání vazby představuje výrazný zásah do osobní svobody jedince (čl. 8 Listiny), je nutno oprávněnost takového zásahu vykládat restriktivně. Vazební rozhodnutí soudu musí být náležitě odůvodněno. Účelem vazby je zabezpečit obviněného pro potřeby orgánů činných v trestním řízení. Vazba se vykonává ve vazebních věznicích nebo ve zvláštních odděleních věznic. Provoz vazebních věznic spadá do činnosti Vězeňské služby ČR. Člověk ve vazbě nemá určený program, kterému se při pobytu ve věznici musí věnovat.

Důvody vazby jsou v České republice tři. Vazba **útěková** vyplývá z obavy, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu. Do **koluzní** vazby se umísťují obvinění, u kterých hrozí, že budou působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné, nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. Režim v tomto typu vazby je naprosto odlišný od zbylých dvou. Vazba **předstižná** je určena obviněným, u kterých hrozí, že budou pokračovat v trestné činnosti, pro niž jsou stíháni, mohli by dokončit trestný čin, o který se pokusili, nebo vykonávat trestný čin, který připravovali nebo kterým hrozili.

Obviněný nebo jiná osoba může složit kauci ve výši určené soudem. Minimální částka je deset tisíc korun. Maximální částka není určena. To neplatí pro případ koluzní vazby a vybraných trestných činů např. teroru, vraždy, ublížení na zdraví atd.

Ústavní soud okazuje na svoji ustálenou judikaturu, podle níž „za skutečnost odůvodňující vzetí do vazby nemůže být jako dostačující akceptováno to, že obviněný je cizím státním občanem, což vytváří pouze abstraktní možné nebezpečí, nikoli konkrétní skutkově podloženou hrozbu, jež má být vazbou odstraněna.

Právní názor odborné literatury, že v konkrétním případě je „třeba uvážit nejen předpokládanou výši trestu ale i to, zda takto stanovená výše trestu odůvodňuje obavu,

že konkrétní obviněný uprchne nebo se bude skrývat“²⁴. „Hrozba vysokým trestem je pak konkrétní skutečností v zákoně uvedenou zakládající obavou z jednání podle § 67 odst. 1 písm. a) trestního řádu“. Tento názor odporuje dikci zákona i smyslu předmětného vazebního důvodu, jelikož hrozba vysokého trestu musí teprve vést na základě konkrétních skutečností k důvodné obavě, že obviněný uprchne nebo že se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul. Jinak řečeno samotná hrozba vysokého trestu není konkrétní skutečností zakládající obavou z jednání podle citovaného ustanovení trestního řádu. Pokud by tomu tak skutečně bylo, což však trestní řád nepřipouští, muselo by, dovedeno do ad absurdum, platit, že v jakémkoliv případně hrozby vysokého trestu by u obviněného byla dána existence útěkového vazebního důvodu, a to bez nutnosti jeho dalšího podrobnějšího zkoumání.

4.1.3. Amnestie

„Důležitým a všeobecně uznávaným důvodem k udělení amnestie je snaha docílit v zájmu státu uklidnění myslí po povstáních, vnitřních hnutích, nebo mimořádných poměrech (válka, hospodářská nouze), za nichž bývají páčány trestné činy určitého druhu... Konečně může býti i změna státoprávních poměrů důvodem milosti...“²⁵

Poděkování za osobní statečnost, s níž při rozhodování o žádostech o milost čelil politickým, mediálním i jiným tlakům pan prezident Václav Havel († 18.12.2011). Institut amnestie upravuje čl. 63 písm. j) Ústavy, kde je obecně formulováno právo prezidenta udělovat amnestii. V počátku 90. let byl počet obviněných a odsouzených téměř stejný, a to především vlivem amnestie prezidenta republika z 1. 1. 1990. Jedním z prvních kroků prezidenta Václava Havla po jeho zvolení hlavou tehdejšího Československa bylo rozhodnutí o rozsáhlém prominutí trestů udělených za předchozího režimu. Svou první amnestii, která se dotkla zhruba poloviny z 31.000

²⁴ ŠÁMAL, Šamal, et al. *Trestní zákoník*. 2009. Praha : [s.n.], 2009. 1303 s.

²⁵ Marečková, Lenka, *Milosti: ohnisko lidství v trestním právu*/Lenka Marečková.-vyd. 1.- Praha: Academia 2007, str. 74

vězňů a dalších tisíců lidí, kteří byli v té době stíháni nebo souzeni, vyhlásil prezident Václav Havel 1. ledna 1990. Při této amnestii bylo propuštěno více než 15.000 osob. Kritici tohoto kroku, poukazovali hlavně na skutečnost, že mnozí amnestovaní neměli kam jít, zaplnili nádražní budovy a údajně způsobili značný nárůst kriminality.

4.1.4. Věznice

Posláním Vězeňské služby ČR je zajišťovat výkon vazby, trestu odnětí svobody a bezpečnost a pořádek v soudních budovách. Vězeňská služba spravuje a střeží věznice a detenční ústavy, dále střeží, předvádí a eskortuje vězněné osoby. V České republice je **36 věznic**, z toho 10 vazebních. V současné době se Vězeňská služba ČR potýká s přeplněností svých kapacit. V České republice jsou čtyři typy věznic, a to s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Ve věznicích s dohledem vykonávají tresty lidé odsouzení za nejméně závažné trestné činy. Ve věznicích s ostrahou a se zvýšenou ostrahou jsou pachatelé nejzávažnějších trestných činů. Specializované ženské věznice jsou ve Světlé nad Sázavou a v Opavě.

Některé české věznice jsou o více jak 30% přeplněné. Přílohu této práce tvoří grafické znárodnění o vývoji stavů obviněných a odsouzených v letech 1999 – 2011, a tabulky s celkovým stavem vězněných osob. Z uvedeného grafu vyplývá, že v roce 1999 bylo v českých věznicích nejvíce vězňů. K výraznému poklesu **obviněných** došlo v závěru roku 2001 a v I. čtvrtletí roku 2002. Byla to reakce na novelu trestního řádu zákon č. 265/2001 Sb., kterým se měnil zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, účinný od 1. 1.2002, kterou byly nově upraveny podmínky pro příjem osob do výkonu vazby a vazební lhůty. Orgány činné v trestním řízení začaly již v měsíci prosinci 2001 propouštět obviněné, u nichž bylo zřejmé, že jim po účinnosti zákona skončí vazební lhůta. Jen za měsíc prosinec 2001 bylo propuštěno 1000 osob a v I. čtvrtletí roku 2002 se počet snížil o dalších 1000 osob. Po novele trestního řádu bylo rovněž do výkonu vazby přijímáno o třetinu méně osob, než tomu bylo v minulosti. Poté se stav obviněných stabilizoval, pohyboval se kolem 3300 osob, od počátku roku 2005 opět mírně klesá.

Vývoj stavu **odsouzených** se v průběhu 90. let pravidelně zvyšoval, což bylo způsobeno zvyšováním počtu osob nastupujících do výkonu trestu, a to jak z výkonu vazby, tak z občanského života. Tento trend se zastavil až v roce 2000, kdy stav odsouzených dosáhl nejvyššího počtu. Následně po dobu dvou let stav odsouzených klesal. Od roku 2003 se opět stav odsouzených začal zvyšovat, což bylo důsledkem zvyšujícího se počtu odsouzených osob nastupujících do výkonu trestu z občanského života. Tento trend se zastavil až v roce 2006 a od té doby jsou i přes určité pravidelné výkyvy během roku, změny počtů odsouzených osob jen velmi malé.

V roce 2002 by počet vězňů nejnižší. V roce 2011 dosáhl počet vězňů opět již nejvyššího počtu. Celkový stav vězňů k 31. 10. 2011 je 23 221 vězňů²⁶. Nejvíce odsouzených je ve věku 30 až 40 let. Vzhledem k přeplněným věznicím nastává kritický stav vězeňství. Jsou ohroženy nejzákladnější potřeby jednotlivých vězňů. Peníze chybějí jednak na nákup potravin, vody, paliva a energií, na opravu a údržbu nemovitostí. Je nepochybné, že tento stav by mohl vyvolat fatální následky v podobě hromadného vystoupení vězňů.

Nejvíce odsouzených, téměř 9000, vykonává trest ve věznicích s ostrahou. V režimu se zvýšenou ostrahou je kolem 1150 odsouzených. Za nejzávažnější trestnou činnost je v českých věznicích také **37 vězňů odsouzených na doživotí**, z toho 35 mužů a dvě ženy. O tom, v jakém druhu věznice si odsouzený trest odpyká, rozhoduje soud.

4.1.5. Zákonnost trestního odsouzení

Zákonnost je nesporně jeden ze základních pilířů svobodné demokratické společnosti. V trestním právu zásada zákonnosti „*nullum crimen sine lege nulla poena sine lege*“ považována za neopominutelný princip, jenž prolíná všemi částmi trestního řízení; přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, odvolací řízení a vykonávací řízení. V českém trestním právu je zásada zákonnosti při ukládání trestů vyjádřena v ustanovení § 27 a 29 trestního zákona. Zákonnost trestního odsouzení je v Úmluvě zakotvena v článku 7.

²⁶ Více viz Příloha 1 – Graf a tabulky

4.1.6. Právo na odškodnění v případě nezákonného odsouzení

Justičním omylem je v trestním řízení odsouzení nevinné osoby. Právo na odškodnění za nezákonné odsouzení zakotvené v článku 3 Protokolu č. 7 je v podstatě analogií k právu zahrnutému pod ustanovením článku 5 odst. 5 Úmluvy na poli trestního řízení.

Článek 3 protokolu č. 7 k Úmluvě stanoví:

„Je-li konečný rozsudek v trestní věci později zrušen nebo je-li udělena milost, protože nová nebo nově odhalená skutečnost dokazuje, že došlo k justičnímu omylu, je osoba, na níž byl vykonán trest podle tohoto rozsudku, odškodněna podle zákona nebo praxe platných v příslušném státu, pokud se neprokáže, že k včasnému odhalení neznámé skutečnosti nedošlo úplně nebo částečně vinou této osoby.“.

Judikatura soudu týkající se tohoto ustanovení je výjimečná. Přímou z dikce tohoto ustanovení vyplývá, že se vztahuje pouze na osobu, která byla pravomocně odsouzena ze spáchání trestného činu v důsledku justičního omylu. Nevztahuje se na případy, kdy je obžalovaný shledán nevinným soudem vyšší instance, který zruší původní odsuzující rozsudek. Procesní podmínkou k tomu, aby se soud mohl stížností zabývat, je vyčerpání vnitrostátních právních prostředků.

4.1.7. Právo nebýt souzen nebo odsouzen dvakrát

Právní zásada *non bis in idem* (též *ne bis in idem*). Jde o situaci, kdy je rozhodnutí o vině a trestu závazné, trestní věc je s konečnou platností vyřešena a nelze ji opětovně projednávat. Nabytím právní moci rozhodnutí vzniká překážka věci rozhodnuté. Nové trestní stíhání stejné osoby pro tentýž trestný skutek je tak vyloučen. Právo nebýt souzen dvakrát za tentýž trestný čin je posledním procesním právem, které evropský systém ochrany lidských práv zaručuje účastníkům trestního řízení. Je zakotven v článku 4 Protokolu č. 7. Jeho znění je následující:

- (1) *„Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.*
- (2) *Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově odhalené skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.*
- (3) *Od tohoto článku nelze odstoupit podle článku 15 Úmluvy“.*

5. PRESUMPCE NEVINY

Presumpce nevinny je jedním ze základních kamenů demokratické koncepce trestního procesu a její účinky se projevují v celém jeho průběhu.

Presumpce nevinny, ačkoli má dopad především na dokazování a přesahuje ho svým významem, proto o presumpci nevinny bude pojednáno v této samostatné kapitole.

Podle článku 6 odst. 2 Úmluvy každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Stejnou formulaci obsahuje čl. 14 odst. 2 Paktu. Presumpci nevinny odlišně definuje Listina v článku 40 odst. 2, a sice takto: *„Každý, proti němuž se vede trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena“.* Formulace Úmluvy a Listiny se odlišují. Působnost presumpce je v Listině stanovena úžeji, vztahuje se na osobu, proti které se vede trestní řízení. Podle Úmluvy dobrodiní presumpce nevinny svědčí každému, kdo je obviněn z trestného činu. Druhou odlišností je stanovení konce platnosti presumpce, tj. stanovení viny. Podle Listiny vina může být stanovena a presumpce nevinny ukončena jen pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu podle článku 40 odst. 2 v souvislosti s článkem 40 odst. 1 Listiny. Podle Úmluvy presumpce nevinny končí, je-li vina prokázána zákonným způsobem. Obecnější formulace je nezbytná, neboť Úmluva musí počítat s právními řády, kde řízení týkající se viny nekončí odsuzujícím rozsudkem soudu, ale uznáním

viny. V České republice platí, že podle Úmluvy může být vina vyslovena jen pravomocným odsuzujícím rozsudkem.

Pojem presumpce nevinny je pojem s více významy. Vyplyvá z něj více důsledků nebo pravidel týkajících se postavení obviněného a chodu procesu. Z presumpce nevinny lze vyvodit tato pravidla: - nedokázána vina má týž význam jako dokázána nevinna, což se projevuje zejména při úpravě podmínek odškodnění za vazbu a trest;

- důkazní břemeno leží na obžalobě a obviněný není povinen dokazovat svou nevinu, má právo nevypovídat a z jeho mlčení nemohou být vyvozovány závěry o jeho vině;
- pravidlo *in dubio pro reo*; (v pochybnostech ve prospěch)
- pravidlo, během trestního řízení mohou být obviněnému ukládána jen taková omezení, která jsou zcela nezbytná, aby bylo dosaženo účelu trestního řízení.

Soud považuje zásadu presumpce nevinny pouze za jeden z aspektů spravedlivého procesu podle článku 6 odst. 1, často zkoumá stížnosti opírající se o článek 6 odst. 2 v obecném rámci práva na spravedlivý proces. Aspekt presumpce nevinny lze označit jako pravidlo zacházení s obviněným, tj. zákaz pro soud a jiné státní orgány vyjadřovat před pravomocným odsouzením obviněného přesvědčení, že je vinen, než ty aspekty, které lze charakterizovat jako důkazní pravidla a které jsou v kontextu práva na spravedlivý proces nepoměrně významnější. Jde zejména o důkazní břemeno spočívající na obžalobě, o právo obviněného mlčet a neobviňovat sebe samého apod.

Presumpce nevinny se může dovolávat jen obviněný z trestného činu. Tyto pojmy mají stejný význam jako pojem trestní obvinění v článku 6 odst. 1 Úmluvy. Záruka presumpce nevinny se tedy nevztahuje na osobu podezřelou, která ještě nebyla obviněna ve smyslu Úmluvy. Trvá po celou dobu řízení až do právní moci odsuzujícího rozsudku, popř. do uznání viny. Vztahuje se i na opravná řízení, nikoli však na mimořádná opravná řízení po právní moci rozsudku. „Osoba odsouzená pravomocným rozsudkem soudu není osobou obviněnou z trestného činu ve smyslu článku 6 a nemůže se dovolávat práv zaručených tímto článkem“.

5.1. Presumpce neviný jako pravidlo zacházení s osobou

„Článek 6 odst. 2 zakotvující princip presumpce neviný je zajisté především zárukou procesního charakteru. Zaručuje každému, že představitelé státu jej nemohou považovat za vinného z trestného činu předtím, než příslušný soud zjistí jeho vinu podle zákona. Z toho nevyplývá, že orgány státu nesmějí informovat veřejnost o probíhajícím trestním vyšetřování. Neporušují článek 6 odst. 2, když prohlásí, že existuje podezření, že určitá osoba byla zatčena, že se přiznala. Nepřípustné je formální prohlášení, že osoba je „vinná.“²⁷.

5.2. Presumpce neviný a vazba

Vazba jako taková není v rozporu s presumpcí neviný. Skutečnost, že obviněný je považován za nevinného, teoreticky brání tomu, aby byl zbaven svobody před odsouzením, ledaže je to bezpodmínečně nutné, aby mohlo být provedeno řízení. Odmítnutí vazby je založeno na presumpci neviný, která dovoluje uložit trest, jen v případě, když byla zjištěna vina obviněného zákonným způsobem. Vazbu nelze chápat jako sankci (předčasně uplatnit něco dříve, než je obvyklé) trestu. Trest lze uložit, když byla zjištěna vina obviněného zákonným způsobem... Vazbu nelze chápat jako sankci anticipující trest. Presumpce neviný je implicitním základem striktního vymezení podmínek a trvání vazby v článku 5 Úmluvy. Presumpce neviný vyžaduje při použití donucovacích prostředků aplikaci principu proporcionality, která stanoví rozumný poměr mezi závažností donucovacího opatření zasahujícího do základních práv na jedné straně a účelem tohoto opatření na straně druhé. Vazba je nezákonná, jestliže její trvání přesahuje trest stanovený zákonem za trestný čin, pro který je obviněný stíhán, nebo trest který jej podle očekávání postihne...

²⁷ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha : Orac, 2002. 177 s. - 190

5.3. Presumpce neviný a předcházející odsouzení

Z hlediska článku 6 odst. 2 byly posuzovány situace, kdy se při rozhodování o vině, ale zejména o trestu, braly v úvahu předcházející odsouzení obviněného nebo trestné činy, které nebyly předmětem probíhajícího soudního řízení. Nic nebrání čtení rozsudku cizího soudu, jímž byl obviněný odsouzen pro stejný trestný čin, pro který je stíhán domácím soudem, jestliže soud založil své rozhodnutí o vině nikoli jen na tomto cizím rozsudku, ale na vlastním a samostatném zhodnocení všech provedených důkazů. Tím spíše se může soud seznámit s trestní minulostí obviněného, jede-li o odsouzení za jiné trestné činy. Je to dovoleno v kontinentálním procesu, zakázáno v common law. Již proto, že presumpce neviný se vztahuje k otázce viny, nikoli trestu, nelze ani z hlediska článku 6 odst. 2 nic namítat proti tomu, že soud vzal v úvahu předcházející odsouzení při ukládání trestu.

5.4. Presumpce neviný a důkazní břemeno

Nejdůležitějším pravidlem vyplývajícím z principu presumpce neviný je, že důkazní břemeno nese obžaloba, nikoli obviněný. Obžaloba musí prokázat vinu obviněného, nikoli obviněný svou nevinu. Korelátém tohoto pravidla a jeho nutným důsledkem je pravidlo, že pochybnost prospívá obviněnému (*in dubio pro reo*). Soud znává tyto zásady. „Princip presumpce neviný vyžaduje, aby břemeno důkazu nesla obžaloba a aby pochybnost prospívala obviněnému“. Důkazní břemeno, které nese obžaloba, je zásadně úplné a obžaloba musí prokázat existenci každého znaku trestného činu. Z toho vyplývá, že každá skutková nebo právní presumpce, která nahrazuje důkaz, který je obžaloba povinna předložit na prokázání kteréhokoli znaku trestného činu, znamená výjimku z principu presumpce neviný...

5.5. Právo mlčet a neobviňovat sebe samého

Úmluva neobsahuje výslovně právo obviněného mlčet a neobviňovat sebe samého, a to na rozdíl od Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen "Pakt"), který ve svém článku 14 odst. 3 písm. g) stanoví, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, má právo nebýt nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu. Soud tedy zakládá právo mlčet a nepřispět k vlastnímu obvinění na dvou důvodech. Na historické zkušenosti, že vynucování doznání vedlo často k justičním omylům, a na respektování důstojnosti člověka, která brání tomu, aby byla znásilňována jeho svobodná vůle.

6. JUDIKATURA V TRESTNÍ PRÁVU

6.1. Význam judikatury v trestním právu a její základní vymezení

Význam judikatury v trestním právu je podle mého názoru výraznější než v ostatních právních odvětvích. Souvisí to s povahou trestního práva jako prostředku „poslední instance“, který doplňuje ochranu společnosti. V podmínkách aplikace trestního práva je jednotný a správný výklad používaných norem zvláště důležitý, především pro právo hmotné, které upravuje za jakých podmínek určitý způsob jednání, představuje trestný čin a jaké sankce za něj mohou být uloženy. Nemůže být v různých částech státu různá trestní odpovědnost. Přesto, že z ústavní zásady *nulum crimen sine lege* vyplývá požadavek na zákonodárce na určitost trestních norem²⁸, není stále české trestní právo hmotné v některých směrech dostatečně určité. Soudce nemůže odmítnout rozhodnout věc jen proto, že existuje mezera v zákoně. Soudce vykonává soudní moc prostřednictvím nezávislých soudů. Soudce se řídí jen zákony ... Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat Soudní moc, tak jak je konstituována Ústavou České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.), je svěřena soudům především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem

²⁸ Jelínek, J. a kol. Obecná část Trestní právo hmotné. Praha: Linde, 2044, str. 21.

poskytovaly ochranu právům (čl. 90 al. 1 ústavního zákona), přičemž soudce je při výkonu své funkce nezávislý a nestranný (č. 82 odst. 1 ústavního zákona). Důsledkem nezávislosti soudcovské moci je mimo jiné i to, že obecné soudy jsou i při zjišťování skutkového stavu věci vázány toliko zákonem (čl. 95 odst. 1 ústavního zákona 1/1993).

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek pro zajišťování jednotnosti a správnosti rozhodování obecných soudů v České republice byla legislativně posílena. Podle teorie práva, stanoviska a rozhodnutí publikována ve Sbírce soudních rozhodnutí nejsou závazná, uplatňují svůj vliv jen přesvědčivostí své argumentace, působí, jakoby závazná byla, a podílí se tím na faktickém dotváření práva. Sbírka soudních rozhodnutí je vlastně historickým vývojem judikatury v trestním právu České republiky. Např. výběr rozhodnutí obecných soudů jistě může také přispět k formování právních názorů, na neřešené právní otázky, v rozhodnutích chybí důležitá vlastnost - jednoznačně předvídatelné respektování vyslovených právních názorů vyššími soudy. Soudce nemá jistotu, že publikovaný právní názor, pokud jej použije ve svém rozhodnutí, bude respektován nadřízeným soudem rozhodujícím o opravném prostředku. Důležité je také podle zavedených zvyklostí, pokud soudce rozhodne podle judikatury publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí odkázat na citaci. Pokud chce argumentovat judikaturou publikovanou v Rozhodnutí obecných soudů, musí blíže uvést, proč se k právním názorům připojil. K problematice oficiálně publikované judikatury v České republice je nutné sjednotit mechanismus rozhodování soudů procesními prostředky tj. opravné prostředky, řádné i mimořádné. Jako informační systém je určitým zjednodušením Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek. Ve Sbírce jsou předkládány právní názory při rozhodování konkrétních věcí, které přejímá za své i Nejvyšší soud jako vrcholný soudní orgán. Soudce je tak informován o tom, jak je zákon vykládán nadřízenými soudy a může tuto informaci využít při svém rozhodování. Jak jsem již výše uvedla, publikované rozhodnutí není předkládáno jako závazné. Vedle Soudní judikatury, je existence Judikatury Ústavního soudu a Judikatury evropského soudu pro lidská práva.

Soudní judikatura má velkou roli v právním řádu. Judikatura neboli rozhodovací činnost soudů či častěji výsledky této činnosti v podobě souborů soudních rozhodnutí publikovaných v oficiálních i neoficiálních sbírkách jsou tak významným fenoménem.

ZÁVĚR

V posledních letech dochází v oblasti trestního práva k mnoha podstatným změnám, a to nejen v České republice. Má to návaznost na nárůst kriminality, nové formy trestných činů spojené s legislativními změnami v oblasti trestního práva a se situací na politické scéně, s nároky odborníků i veřejnosti.

Dosažení spravedlivého řízení trestního je komplikováno trestním procesem. Jde v něm o povinnosti právního státu zajistit ochranu svých občanů před kriminalitou, o zachování lidských práv jedince, který je trestně stíhán. Zákonodárci řeší věcný boj zaváděním nových trestněprávních institutů, které podporují zájmy osob, proti kterým se vede trestní řízení. Tyto instituty nejen posilují význam přípravného řízení, ale mají přispět k urychlení trestního řízení.

Při reformách by zákonodárci měli mít na paměti, že trestní spravedlnost může zasáhnout do lidského života. V trestním procesu jde o zjištění materiální pravdy a o nastolení spravedlnosti po spáchání trestného činu. Ve světě se právo spravedlivého procesu objevuje ve významných dokumentech zabývajících se základními právy jedince.

V závěru lze říci, že Česká republika nezůstala pozadu v posilování ochrany základních práv týkající se práva na spravedlivý proces, je srovnatelná i s ostatními evropskými zeměmi. Ve spravedlivém procesu je významné, aby v každém procesu demokratického a právního státu byl spravedlivý proces zachován.

Téma právní interpretace, téma obehnané, přesto jde o téma stále živé. Přístup k právní interpretaci implicitně zaujímaný těmi, kdo právo tvoří a aplikují, ovlivňuje zásadním způsobem neúspěchy při snaze vybudovat skutečný právní stát. Našimi politiky vyslovovaná obava z vlivu Evropské unie a komunitárního práva. Náš stát se projevuje neschopností právní ochrany svým vlastním občanům, neschopností konstituovat prostředí právní jistoty a předvídatelnosti práv. Ve státě, jehož nejvyšší politici veřejně deklarují totální absenci úcty k právu a projevují nízkou úroveň právního vědomí ve svém vlastním konání. Důsledkem toho je nedůvěra obyvatelstva

k právům i k právníkům, hodnotová dezorientace, ztráta prestiže práva i spravedlnosti. Projevy neutěšené situace vyvolávají dojem, že politiky omílané ohrožení ze strany Evropské unie není ve skutečnosti tolik obavou o narušení našeho právního státu, jako spíše obavou z proniknutí principů právního státu k nám. Není bohužel jisté, nakolik je populace schopna rozlišit a uvědomit si nepřijatelnost a skandálnost konání současné politické špičky. Stěží nalezneme obdobu jevu, kdy představitelé veřejné moci hlasitě deklarují svůj záměr porušovat platný a účinný zákon, kdy dokonce tyto své deklarace nerušeně uskutečňují, nerespektují soudní rozhodnutí, jež jim v tom má bráni, a do očí celé společnosti vykřikují, že takový zákaz obejdou. Mám na mysli zdravotní poplatky. Položme si otázku, kde najdeme zemi, v níž by ministerstvo zdravotnictví vybavené zákonodárnými nástroji proti podobnému chování nečinně přihlíželo? Jestliže stejné osoby jsou uvedeny na kandidátní listině silné politické strany, zaslouží to zamyšlení. V právním státu není myslitelné, aby nejvyšší politici činili otevřeně nátlak na Ústavní soud a vyhrožovali „změnou jeho právního postavení.“ Na druhé straně nelze zapomenout, že v období let 1968 až 1990, jsme měli Ústavní soud „jen na papíře“.

Každý student se učí od počátku vznik a vývoj práva, o metodách výkladu právní normy, o výkladu teleologickém, systematickém, logickém, jazykovém apod. A poté co se stane právníkem, jako by zapomněl tyto dávné vědomosti. „Případy selhání při hledání hranice mezi právem a neprávem i mezi právníckými profesionály, ukazují, že problém praktického výkladu, pochopení a rozpoznání práva je v dnešní době mimořádně aktuální.“ Jako by česká společnost zabloudila v lese pravidel a ztratila schopnost rozlišit „*co je a co není dovoleno*“. Stálou novelizací zákonů, veřejnost žije v přesvědčení, že právo je cosi neurčitého, co nemá s pocity spravedlnosti a nespravedlnosti vůbec nic společného, něco, co lze libovolně zkroutit ku prospěchu šikovných právníků a jejich klientů. V současné době jev více aktuální než kdy jindy, jde o boj o právo. Česká advokátní komora chrlí neuvěřitelný počet advokátů, registruje stovky advokátních koncipientů. Stovky advokátních kanceláří poskytují právní služby, otázkou „je jaké“? Právní služby nabízejí klientům mladí právníci bez zkušeností a praxe. Jejich požadovaná smluvní odměna je v některých případech až nemorální. Podle mého názoru úspěch v kauze motivuje advokáta k vytvoření své dobré pověsti a k dobrým referencím. Ve vztahu ke klientovi není výsledek některého advokáta motivující. Na základě příkazní smlouvy nebo mandátní smlouvy advokát stanoví na

poskytnuté právní služby zálohu v řádech deseti tisíců. Některý advokát na substituční plnou moc zplnomocní advokátního koncipienta, který kauzu zpracovává sám.

Interpretace práva, její podstata kategorizace, je především neoddělitelná od obecného pochopení povahy práva jako normativního systému. Právo je systém abstraktních a nehmotných pravidel. Právní normy jako takové neexistují v žádné vnímatelné podobě. Mohou být vyjádřeny v textu nebo nemusejí. Každý, kdo se takovou normou hodlá zabývat, musí se zmocnit onoho myšlenkového obsahu prostřednictvím objektivizace normy, která je dostupná. Uvědomění si vztahu právní normy k její objektivizaci a k interpretaci je ovšem základním předpokladem úspěšného průběhu a výsledku vlastní interpretace a poté aplikace. Není přesné hovořit o interpretaci právní normy, protože právní norma není předmětem, ale výsledkem interpretace. Neinterpretujeme právní normu, ale pramen, tedy zákon, z něhož je vyvozována. Význam přikládáme znakům. Budeme-li interpretaci chápat jako poznání a pochopení právní normy, pak je zřejmé, že interpretace jako intelektuální aktivita je nevyhnutelnou složkou každé aplikace práva. Rozsah názvu interpretace práva je odlišný také v závislosti na tom, zda chápeme právní normu jako obecné pravidlo chování, nebo zda do tohoto pojmu zahrneme i pravidla individuální povahy. Interpretační činnost je jiná, jestliže vykládáme rozsudek, jiné rozhodnutí, smlouvu apod. jenom pro účely stran sporu, nebo jestliže v něm hledáme obecnou normu platící i pro další případy téhož druhu. Výklad rozsudku nebo smlouvy ve vztahu ke stranám sporu je pouhým výkladem právní skutečnosti. Vráťím se k interpretaci zákona, jejíž důležitost jsem zdůraznila. Zákon může být interpretován ze dvou hledisek. Právní praxe hledá v zákonu odpověď na otázku „quid iuris“ (co je po právu). Zákony mohou dávat i odpovědi na jiné otázky než je „quid iuris“. Mohou být pramenem poznatků historického vývoje či právních institutů, o politické společenské situaci v době přijetí konkrétního zákona. Interpretace tohoto zákona náleží teoretikům, historikům. Interpret musí najít jednoznačné řešení, hledání odpovědi na otázku „quid iuris.“ Pokud interpretace zákona pomocí standardních výkladů, jazykového, logického vede k jednoznačnému nepochybnému řešení případu, jedná se o jednoduchý případ, Řešení je nejednoznačné, pokud standardní metody připouštějí více variant řešení, kvůli nejasnosti zákona, mezeře v zákoně. Nejednoznačnost či pochybnost řešení nasvědčují, že se jedná o obtížný případ, odporující logice právního systému.

Soudce aplikující právo uskutečňuje větší počet myšlenkových operací. Vždy se jedná o zjištění skutkového stavu na jedné straně, poznání odpovídající právní normy a ověření, zda zjištěný skutkový stav má být kvalifikován podle této nebo jiné normy. Právní norma nemůže být nikdy chápána jako samoučel, vždy platí v nějakém kontextu a směřuje k nějakému výslednému chování svých adresátů. V českém procesním právu neshledávám překážky rozporu, pojetí zásady projednací, je soustředěno na otázky zjišťování relevantních skutečností, nikoli na vázanost soudu. Soudu se přiznává plná volnost provádět právní kvalifikaci a subsumpci (*iura novit curia*). Výklad práva je podstatnou složkou činnosti každého praktického právníka a zejména soudce. Soudcovský výklad je jedním z činitelů, které určují úroveň právní kultury a v té souvislosti i prestiž práva a právní vědomí společnosti. Stěží si představit, že bude tuto náročnou intelektuální činnost dobře uskutečňovat ten, kdo si neuvědomuje její aspekty, její náročnost. Jde o praktické umění, s nímž právník po celou svou profesní kariéru žije...

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Gerloch, Aleš *Teorie práva/Aleš Gerloch.-4., upr. vyd.-Plzeň*, vyd. a nakl. Aleš Čeněk, 2007.-2007.-343s. ISBN 978-80-7380-023-9

Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika/Eva Hubálková,
Linde Praha, a.s., 2003, ISBN 80-7201-417-X

Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo/JUDr. Bohumil Repík, CSc.,
vydalo nakladatelství ORAC, s.r.o., vydání 1. 2002, ISBN 80-86199-57-6

Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Řízení před Evropským soudem pro lidská práva, Formální náležitosti podání, Eva Hubálková, Wolters Kluwer ČR, a.s., r. 2010, s. 210

Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Rozsudky velkého senátu, výběr. Svazek I (1999-2000). Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. Hubálková, E., Šikuta, J., ISBN: 978-80-7357-591-5

Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: právo na spravedlivé řízení a další procesní práva/ Eva Hubálková, - 1. vyd. – Praha: ASPI, 2006. – 160 s. – (Přehledy judikatury) ISBN 80-7357-124-2

Judikatura Ústavního soudu 1993-2003 (výběr), JUDr. Gojová, J., JUDr. Varvařovský, P. vyd. ASPI Publishing s.r.o., r. 2004, ISBN 80-7357-023-8

Trestní právo hmotné I. obecná část, Oto Novotný-Adolf Dolenský-Jiří Jelínek, Marie Vanduchová, 1992, 1995, 1997 ISBN: 80-901185-1-8

Trestní právo hmotné II. zvláštní část, Oto Novotný-Adolf Dolenský-František Púry-Stanislava Rizman-Jiří Teryngel-Rudolf Vokoun, 1992, 1995, 1997, ISBN: 80-901683-2-9

ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. s. 22.

Trestní předpisy, vydává Nakladatelství Sagit, a.s. 2010, ISBN 978-80-7208-782-2.

Trestní zákoník I, II, komentář napsal autorský kolektiv pod vedením prof. JUDr. Pavla Šámala, Ph.D., vydalo Nakladatelství C.H. Beck v Praze roku 2010, 1. vydání, ISBN 978-80-7400-178-9

Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, vydává Nakladatelství Sagit, a.s. 2010, ISBN 978-80-7208-808-9

Ústava a Ústavní řád České republiky, prof. JUDr. Václav Pavlíček, JUDr. Jiří Hřebejk, Linde Praha a.s., 1994, ISBN 80-85647-38-9

Vademecum státního zástupce, Doc. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., vydalo nakladatelství ASPI Publishing, s.r.o., v roce 2003 jako svou 197. publikaci, vydání první, stran 532, ISBN 80-86395-80-4

Pojem Práva, H.L. Hart, vydal PROSTOR nakladatelství, s.r.o. 2004, str. 316, ISBN 80-7260-103-2

Marečková, Lenka, Milosti: ohnisko lidství v trestním právu/Lenka Marečková.- vyd. 1.- Praha: Academia 2007.-.372 s., ISBN 978-80-200-1537-2

Systém Československého trestního práva, univ. Prof. Vladimír Solnař. DrSc., základny trestní odpovědnosti, vydala Academia, r. 1972. 1. vydání, s. 368

Evropská úmluva o ochraně lidských práv, I. část – Úmluva, vydalo Linde Praha, a.s., r. 2010s, ISBN 978-80-7201-789-4

Trestní zákon-komentář, Doc. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D., nakladatelství C.H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-547-X

Sotolář, Alexander, Alternativní řešení trestních věcí v praxi/Alexander, Sotolář, František Púry, Pavel Šámal,- 1. vyd. – Praha:C.H.Beck, 2000-xii, ISBN 80-7179-350-7

Musil, Jan Kriminalistika/Jan Musil, Zdeněk Konrád, Jaroslav Suchánek.-2. přeprac. a dopl. vyd. – Praha: C.H.Beck, 2044.-xxiii, 583 s. – ISBN 80-7179-878-9

Prouza, Daniel, Trestní zákoník: s judikaturou/Daniel Prouza.-Vyd. 1 . – Praha: C.H. Beck, 2010.-xviii, 1248 s. ISBN 978-80-7400-187-1

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv, II. Část – Protokoly, Jan Čapek, vydáno Linde Praha, a.s. r. 2010, ISBN 978-80-7201-804-8

Šámal, Pavel Trestní řád: komentář. II. díl Pavel Šámal a kolektiv. V. vyd.- Praha: C.H.Beck, 2005-viii, 1414 s. ISBN 80-7179-405-8

Šámal, Pavel Trestní zákon: komentář/ Pavel Šámal František Púry, Stanislav Rizman - V. vyd.- Praha: C.H.Beck, 2003.- xx, 1582 s., ISBN 807179-624-7

Právní dějiny evropských zemí a USA: (stručný nástin)/autor Stanislav Balík, Stanislav Balík ml. – 3., rozš. vyd. – Plzeň: vyd. a nakl. Aleš Čeněk, 2005.-247 s. ISBN 80-86898-20-2

Vojáček, Ladislav České právní dějiny/Ladislav Vojáček, Karel Schelle, Vilém Knoll.--2., upr. vyd.--Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010.--694 s. ISBN 978-80-7380-257-8

Trestní předpisy, ÚZ č. 825, vydává nakladatelství Sagit, a.s., r.2011 ISBN 978-80-7208-843-0

Zdroje:

ASPI

Wikipedia

Bulletin advokacie

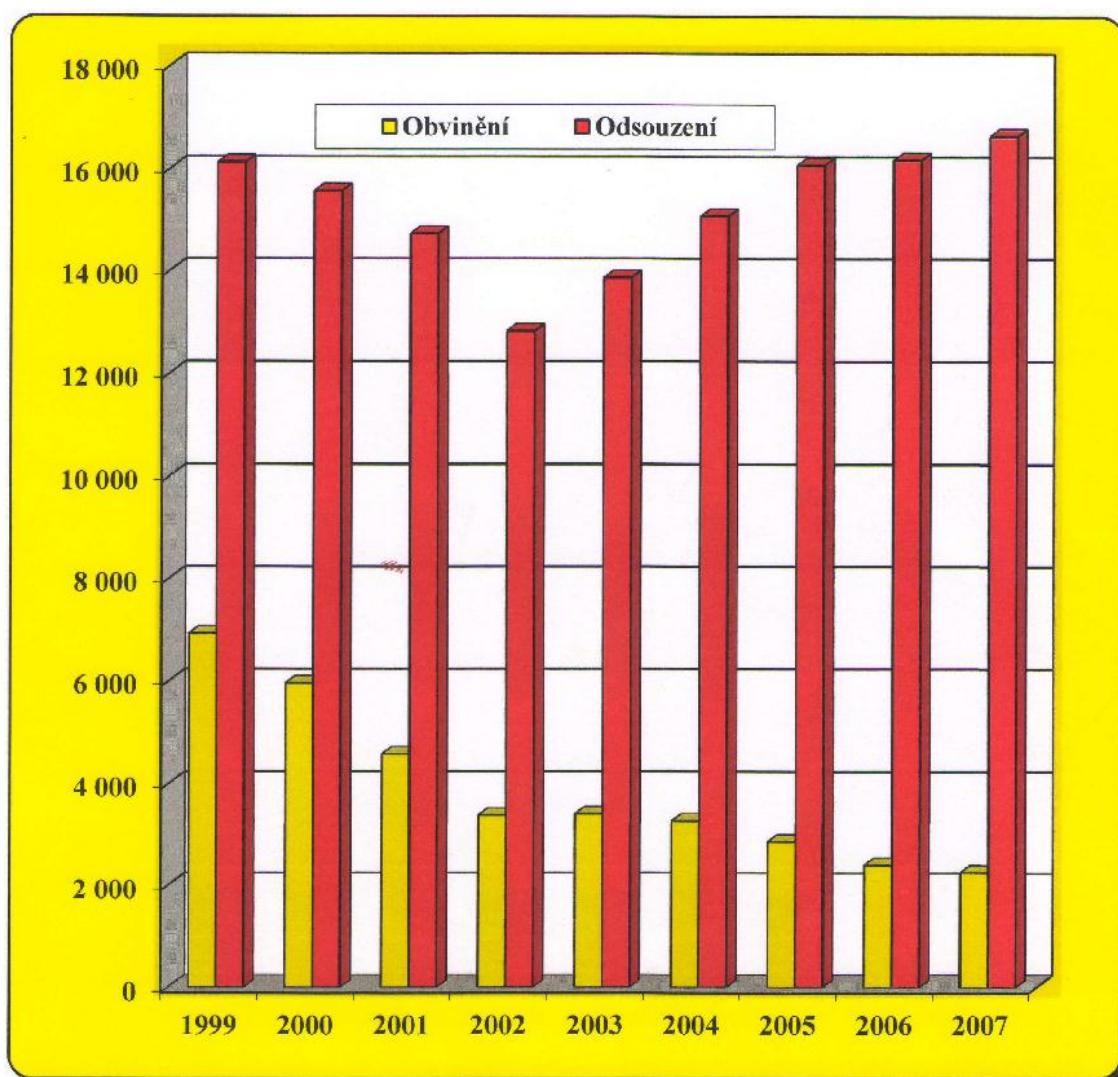
SEZNAM PŘÍLOH

**PŘÍLOHA A – VÝVOJ STAVŮ OBVINĚNÝCH A ODSOUZENÝCH V LETECH
1999 - 2007**

PŘÍLOHY

Příloha A – Vývoj stavů odsouzených a obviněných a odsouzených v letech 1999 - 2007

Stav k 31.12.									
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Obvinění	6 934	5 967	4 583	3 384	3 409	3 269	2 860	2 399	2 254
Odsouzení	16 126	15 571	14 737	12 829	13 868	15 074	16 077	16 179	16 647
Celkem	23 060	21 538	19 320	16 213	17 277	18 343	18 937	18 578	18 901

I. Celkové stavy vězňů k 31.10. 2011											
Vězni		Občané ČR				Cizinci				Celkem	Rozdíl k 30.9.
		Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.9.	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.9.		
Ve vyhošťovací vazbě	dosp.	0	0	0	0	31	2	33	-5	33	-5
	mlad.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Úhrnem		0	0	0	0	31	2	33	-5	33	-5
Ve vydávací vazbě	dosp.	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0
	mlad.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Úhrnem		0	0	0	0	1	0	1	0	1	0
V předběžné vazbě	dosp.	18	2	20	4	36	1	37	0	57	4
	mlad.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Úhrnem		18	2	20	4	36	1	37	0	57	4
V předávací vazbě	dosp.	4	2	6	3	2	0	2	-1	8	2
	mlad.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Úhrnem		4	2	6	3	2	0	2	-1	8	2
Obvinění	dosp.	1 854	112	1 966	80	482	38	520	3	2 486	83
	mlad.	41	4	45	-12	2	0	2	0	47	-12
Úhrnem		1 895	116	2 011	68	484	38	522	3	2 533	71
Obvinění celkem		1 917	120	2 037	75	554	41	595	-3	2 632	72
Odsouzení	dosp.	18 049	1 260	19 309	93	1 064	49	1 113	-21	20 422	72
	mlad.	140	11	151	0	2	0	2	0	153	0
Odsouzení celkem		18 189	1 271	19 460	93	1 066	49	1 115	-21	20 575	72
Chovanci det. ústavu		13	1	14	1	0	0	0	0	14	1
Celkem		20 119	1 392	21 511	169	1 620	90	1 710	-24	23 221	145

II. Počty odsouzených v jednotlivých typech věznic k 31.10. 2011											
Typ věznice	Občané ČR				Cizinci				Celkem	Rozdíl k 30.9.	
	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.9.	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.9.			
A (dohled)	622	63	685	15	16	0	16	0	701	15	
B (dozor)	7 366	770	8 136	47	454	31	485	-17	8 621	30	
C (ostraha)	8 985	403	9 388	34	483	16	499	0	9 887	34	
D (zvýšená ostraha)	1 076	24	1 100	-3	111	2	113	-4	1 213	-7	
Dospělí úhrnem	18 049	1 260	19 309	93	1 064	49	1 113	-21	20 422	72	
Mladiství	140	11	151	0	2	0	2	0	153	0	
Detence	13	1	14	1	0	0	0	0	14	1	
Celkem	18 202	1 272	19 474	94	1 066	49	1 115	-21	20 589	73	

I. Celkové stavy vězňených osob k 31.12. 2010											
Vězni		Občané CR				Cizinci				Celkem	Rozdíl k 30.11.
		Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.11.	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.11.		
Ve vyhošťovací vazbě	dosp.	0	0	0	0	20	1	21	-5	21	-5
	mlad.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Úhrnem		0	0	0	0	20	1	21	-5	21	-5
Ve vydávací vazbě	dosp.	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0
	mlad.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Úhrnem		0	0	0	0	0	1	1	0	1	0
V předběžné vazbě	dosp.	15	0	15	0	32	3	35	7	50	7
	mlad.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Úhrnem		15	0	15	0	32	3	35	7	50	7
V předávací vazbě	dosp.	2	0	2	-1	2	0	2	-5	4	-6
	mlad.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Úhrnem		2	0	2	-1	2	0	2	-5	4	-6
Obvinění	dosp.	1 701	127	1 828	-27	460	30	490	-10	2 318	-37
	mlad.	47	2	49	-15	0	0	0	0	49	-15
Úhrnem		1 748	129	1 877	-42	460	30	490	-10	2 367	-52
Obvinění celkem		1 765	129	1 894	-43	514	35	549	-13	2 443	-56
Odsouzení	dosp.	17 174	1 075	18 249	-129	1 004	45	1 049	-11	19 298	-140
	mlad.	140	9	149	3	2	0	2	-2	151	1
Odsouzení celkem		17 314	1 084	18 398	-126	1 006	45	1 051	-13	19 449	-139
Chovanci det. ústavu		8	0	8	0	0	0	0	0	8	0
Celkem		19 087	1 213	20 300	-169	1 520	80	1 600	-26	21 900	-195

II. Počty odsouzených v jednotlivých typech věznic k 31.12. 2010											
Typ věznice		Občané CR				Cizinci				Celkem	Rozdíl k 30.11.
		Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.11.	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.11.		
A		591	46	637	38	17	1	18	2	655	40
B		6 800	662	7 462	-99	386	25	411	-6	7 873	-105
C		8 682	347	9 029	-65	487	18	505	-6	9 534	-71
D		1 101	20	1 121	-3	114	1	115	-1	1 236	-4
Dospělí úhrnem		17 174	1 075	18 249	-129	1 004	45	1 049	-11	19 298	-140
ML		140	9	149	3	2	0	2	-2	151	1
Detence		8	0	8	0	0	0	0	0	8	0
Celkem		17 322	1 084	18 406	-126	1 006	45	1 051	-13	19 457	-139

A - věznice s dohledem, B - s dozorem, C - s ostrahou, D - se zvýšenou ostrahou, ML - mladiství.

I. Celkové stavy vězňených osob k 31. 12. 2009

Vězni	Občané ČR				Cizinci				Celkem	Rozdíl k 30.11.	
	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.11.	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.11.			
Ve vyhošťovací vazbě	dosp.				24	1	25	3	25	3	
	mlad.				0	0	0	0	0	0	
Úhrnem					24	1	25	3	25	3	
Ve vydávací vazbě	dosp.				44	4	48	2	48	2	
	mlad.				0	0	0	-1	0	-1	
Úhrnem					44	4	48	1	48	1	
Obvinění	dosp.	1 620	119	1 739	-14	476	26	502	-10	2 241	-24
	mlad.	42	3	45	-11	3	0	3	1	48	-10
Úhrnem		1 662	122	1 784	-25	479	26	505	-9	2 289	-34
Obvinění celkem		1 662	122	1 784	-25	547	31	578	-5	2 362	-30
Odsouzení	dosp.	17 213	960	18 173	-14	983	39	1 022	28	19 195	14
	mlad.	163	8	171	0	3	0	3	-1	174	-1
Odsouzení úhrnem		17 376	968	18 344	-14	986	39	1 025	27	19 369	13
Chovanci det. ústavu		3	0	3	1	0	0	0	0	3	1
Celkem		19 041	1 090	20 131	-38	1 533	70	1 603	22	21 734	-16

II. Počty odsouzených v jednotlivých typech věznic k 31. 12. 2009

Typ věznice	Občané ČR				Cizinci				Celkem	Rozdíl k 30.11.
	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.11.	Muži	Ženy	Úhrnem	Rozdíl k 30.11.		
A	530	35	565	-8	14	2	16	2	581	-6
B	6 731	564	7 295	-23	298	14	312	4	7 607	-19
C	8 865	338	9 203	10	562	22	584	26	9 787	36
D	1 087	23	1 110	7	109	1	110	-4	1 220	3
Dospělí úhrnem	17 213	960	18 173	-14	983	39	1 022	28	19 195	14
ML	163	8	171	0	3	0	3	-1	174	-1
Celkem	17 376	968	18 344	-14	986	39	1 025	27	19 369	13

A - věznice s dohledem, B - s dozorem, C - s ostrahou, D - se zvýšenou ostrahou, ML - mladiství.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Vilma Nová

Obor: 6804R012 – Právo v podnikání

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Právní principy a jejich místo v trestním právu v České republice a úloha principů při interpretaci trestního práva

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 56

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů české literatury a pramenů: 30

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: JUDr. PhDr. Zdeněk Masopust, DrSc.